

Volnočasové aktivity romských a neromských žáků základních škol v Břeclavi

Aneta Němečková

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aneta Němečková**
Osobní číslo: **H12245**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Volnočasové aktivity romských a neromských žáků
základních škol v Břeclavi**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti pedagogiky volného času, multikulturní výchovy a edukace Romů.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKALÁŘ, Petr. Psychologie Romů. Praha: Votobia, 2004, ISBN 80-7220-180-8.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-927-5.

NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-741-8.

PRŮCHA, Jan. Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele, 2. vydání. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-502-2.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

23. ledna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 23. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- o odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- o beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- o na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- o podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- o podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- o pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- o elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- o na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně26.2.2015.....

.....Niměd.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na volný čas romských a neromských žáků základních škol v Břeclavi. V teoretické části práce obsahuje vysvětlení důležitých pojmů z oboru multikulturní výchovy, její cíle a funkce. V další kapitole práce pojednává o romské menšině a jejích specifikách, o jejím vztahu ke vzdělávání. Ostatní kapitoly se zabývají volným časem a volnočasovými aktivitami. V neposlední řadě také práce obsahuje možnosti trávení volného času žáků v Břeclavi. Praktická část mapuje, jak romští a neromští žáci tráví svůj čas, jsou analyzovány výsledky dotazníků, vyhodnocovány a dále zkoumány v souvislostech.

Klíčová slova: Romové, Neromové, multikulturní výchova, diskriminace, volný čas, volnočasové aktivity, minorita

ABSTRACT

This thesis is focused on a leisure time of Romany and Non-Romany pupils of secondary schools in Břeclav. In the theoretical part the thesis contains explanation of important notions from the field of multi-cultural education, it's goals and functions. Another chapter deals with Romany minority and it's specifics and with its relation to education. Other chapters deal with leisure time and leisure activities. Finally the thesis also includes options of spending leisure time for students in Břeclav. Practical part is mapping how Romany and Non-Romany children spend their time, there is analysis of questionnaires results, evaluated and further examined in contexts.

Keywords: Romany, Non-Romany, multicultural education, discrimination, leisure time, leisure time activities, minority

**Plánuješ-li na rok, sázej rýži,
plánuješ-li na desetiletí, sázej stromy,
plánuješ-li na sto let, začni vychovávat.**

(čínské přísloví)

Děkuji panu Mgr. Jakubu Hladíkovi, PhD., za odborné vedení mé bakalářské práce a za cenné rady, které mi při jejím zpracování poskytoval. Poděkování patří rovněž paní Heleně Danielové z IQ Roma servis, o. s., za zprostředkování kontaktu s romskou komunitou. Je na místě vyslovit poděkování také za podporu a pomoc při studiu, a to především mé rodině a in memoriam mé spolužačce Janě Malinové.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	12
1.1 CHARAKTERISTIKA A CÍLE MULTIKULTURNÍ VÝCHOVY	13
2 ROMSKÁ POPULACE	15
2.1 KDO JE „ROM“	16
2.2 CHARAKTEROVÉ VLASTNOSTI ROMŮ	17
2.3 ROMOVÉ A VZDĚLÁVÁNÍ	18
2.4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ	19
3 VOLNÝ ČAS	21
3.1 CHARAKTERISTIKA VOLNÉHO ČASU	21
3.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	22
3.3 PEDAGOG VOLNÉHO ČASU	23
3.4 ROMOVÉ A VOLNÝ ČAS.....	26
3.5 VOLNOČASOVÁ ZAŘÍZENÍ A INSTITUCE.....	27
3.6 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY V BŘECLAVI	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	31
4.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	31
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	31
4.4 TECHNIKA SBĚRU DAT	32
4.5 METODA ANALÝZY DAT	33
5 VLASTNÍ VÝZKUM	34
5.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU	34
5.2 INTERPRETACE DAT	44
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	50
SEZNAM GRAFŮ	51
SEZNAM TABULEK	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Problematika romské menšiny je v posledních letech velmi diskutované téma, stále se hledají možné způsoby, jak Romy vhodně integrovat do české společnosti. Určitě je nasnadě začít již od raného dětství. Stále je ovšem minimum romských dětí navštěvujících mateřské školy. Přesná čísla nejsou známa, zástupci Nadace OSF ale odhadují, že až 40 % romských dětí nenavštěvuje mateřskou školu. Proto vědci zabývající se touto tematikou musejí přicházet s komplexnějšími možnostmi řešení vztahujících se na všechny složky edukace.

V roce 1991 byla romská menšina uznána jako národnost, při tehdejším sčítání lidu se k ní dle Českého statistického úřadu (2014) přihlásilo kolem 33 tisíc občanů. Tímto uznáním získali právo na vzdělávání v mateřském jazyce, mohou se podílet na návrhu řešení, co by jim mohlo pomoci se lépe začlenit a zvýšit své uplatnění na trhu práce.

V koncepcích pro zlepšení stavu romské problematiky má nezastupitelné místo také snaha o lepší využívání volného času dětmi, zejména jde o realizaci jejich individuality, nepotlačování jejich zvyků, ale hlavně jde o prevenci kriminality, která vykazuje stále vysoká čísla.

A k využití volného času mohou významně přispět sociální pedagogové, mohou pomáhat s výše uvedenými problémy a potřebami, komunikovat s rodiči a motivovat je ke spolupráci. Měli by se proto dobře orientovat v multikulturní výchově, aby věděli, s jakými odlišnostmi kultur mají počítat.

V této bakalářské práci se proto také multikulturní výchově věnujeme, vymezujeme a definujeme základní pojmy, nezbytné pro orientaci v problematice. Uvedeme její funkce i její cíle. Dále popíšeme poznatky o romské populaci, kdo je vlastně „Rom“ a čím se vyznačuje. Zaměříme se také na problematiku diskriminace a sociálního vyloučení.

Pro výzkum naší bakalářské práce jsme vybrali Břeclav, kde hrubým odhadem žije asi tisíc Romů (oficiálně se jich k romské národnosti přihlásilo asi jen 35). Místní děti mají možnost navštěvovat mnoho kroužků, mimo jiné i organizované občanským sdružením IQ Roma servis, o. s., které se zabývá pomocí Romům a pomáhá jim smysluplně využívat volný čas.

Problémy Romů a Neromů v Břeclavi trvají již léta, v posledních letech se výrazně zhoršily vztahy kvůli křivému nařčení jednoho žáka z napadení skupinou Romů. Následně

proběhla demonstrace proti Romům plná emocí, která byla jen vyústěním napjaté situace. Později se ukázalo, že hoch si vše vymyslel. Karta se obrátila a bouřit se začali Romové. Od té doby je toto téma velmi citlivé.

V praktické části této práce dotazníkovým šetřením zmapujeme, jak romští a neromští žáci základních škol v Břeclavi tráví svůj volný čas, kdo ho ovlivňuje, popřípadě jaké kroužky navštěvují a jak se v nabídce těchto kroužků orientují. Osloveni byli žáci břeclavských základních škol. Také popíšeme postup při vyhodnocování. Poté vše shrneme v závěru našeho výzkumu, porovnáme ho s již provedenými výzkumy a poskytneme doporučení pro další šetření.

Cílem bakalářské práce pak bude porovnat rozdíly v trávení volného času romskými a neromskými žáky a zhodnotit, je-li ve městě Břeclav dostatečná nabídka volnočasových aktivit, a zda ji žáci využívají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

V úvodní kapitole se budeme věnovat multikulturní výchově a definujeme si průběžně důležité pojmy spojené s tímto tématem. Je nezbytné pojmenovat problémy spojené se soužitím dvou a více kultur na tomtéž území a naučit se nacházet případná řešení. K tomu nám má dopomoci právě multikulturní výchova.

Na toto téma bylo vydáno mnoho publikací, celkově jde o velice široké a obsáhlé téma, na které autoři nemají jednotná stanoviska ani definice. Pro účel bakalářské práce si tedy problematiku průřezově objasníme. Uvedme si nyní některé z nich.

Zatímco v jiných zemích světa, např. v USA, Kanadě nebo v západní Evropě, je pojem multikulturní výchovy již dlouhou dobu zcela běžný, v České republice je multikulturní výchova vnímána a objevována až od roku 1990 (Průcha, 2001, s. 39).

Potřeba multikulturní výchovy je zřejmá, je třeba poznání a účelné vzdělávání o rozdílech etnických, rasových, jazykových a náboženských. Abychom si tedy dokázali lépe vysvětlit a objasnit multikulturu, měli bychom znát její terminologii. (Průcha, 2001, s. 39)

Pro **etnikum** použijme definici dle Průchy (2001, s. 18): „Etnikum, etnická skupina, je skupina lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, že etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou.“

Etnicita je pak podle Průchy stěžejní a ústřední pojem, jelikož je úzce spjata s prvky jiné kultury. Jde o „souhrn kulturních, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, formujících etnické vědomí člověka.“ (Průcha, 2001, s. 18)

Často se s multikulturní výchovou skloňuje pojem **rasa** (plemeno). Ten je znám spíše z biologie nebo spíše z antropologie, souvisí totiž s vnějšími lidskými znaky, mezi které patří barva pleti, barva vlasů, znaky tváře, tvar a stavba postavy apod. Na základě podobnosti těchto znaků se pak vytváří tři poměrně velké skupiny - europoidní, mongoloidní a negroidní. (Kominarec, 2005, s. 30)

V souvislosti s multikulturní výchovou jsou také pojetí sociologické nebo kulturně antropologické, která jsou odvozována z kulturních fenoménů, tj. ze vzorců chování, z charakteristik jazykových či náboženských. V tomto smyslu se hovoří např. o germánské rase, židovské rase a jiných. Příslušníci těchto skupin si uvědomují nejen charakteristické vlastnosti vlastní, ale zejména odlišnosti skupin jiných. (Průcha, 2001, s. 28-29)

S tímto souvisí také pojem **rasismus**, který je „souhrnným označením pro takové jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém)“ (Průcha, 2001, s. 29).

V případě, že rasistické předsudky hrají roli v upřednostňování určité rasy, např. na trhu práce, může docházet k rasové **diskriminaci**. Při snaze o nápravu a upřednostňování rasové minority vůči majoritě může dojít k opačnému jevu, tj. k **pozitivní diskriminaci**. (Průcha, 2001, s. 29).

Národ je na první pohled jasný pojem, ovšem pokud se budeme snažit o přesnou, jednoznačnou definici, narazíme na spoustu obtíží. Definic je mnoho, nejlépe ji však vyjádřil před více než 300 lety Jan Amos Komenský: „Co jest národ? Národ jest množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlících na témže místě ve světě (jakoby ve vlastním domě, který nazývají vlastní), užívajících téhož zvláštního jazyka a tím spojených týmiž svazky společné lásky, svornosti a snahy o dobro obecné.“ (Komenský, 1659, cit. podle Průcha, 2011, Loc 370)

Pokud bychom hledali novější definici, v téže publikaci se dočteme, že „národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společenské dějiny a společné území.“ (Velký sociologický slovník, 1996, cit. podle Průcha, 2011, Loc 370)

Potom tedy **národnost** je příslušnost k určitému národu nebo etniku (Průcha, 2001, s. 23).

1.1 Charakteristika a cíle multikulturní výchovy

Již jsme poodkryli terminologii základních pojmů multikultury, nyní se věnujme multikulturalismu a multikulturní výchově, definujeme si je a uvedeme cíle.

V publikacích se můžeme setkat nejen s označením multikulturní výchova, ale také interkulturní výchova. Jde v podstatě o synonyma a záleží na autorech, který termín upřednostní a používají. Více užívaná je však multikulturní výchova, objevuje se také v Rámcovém vzdělávacím programu (dále RVP).

Formulujme si nejdříve slovo multikulturní. To můžeme rozdělit na dvě části. Na multi, což znamená více, mnoho, a na kulturní. **Kultura** má velmi mnoho významů. (Hladík, 2006, s. 6)

Dala by se formulovat jako „souhrn vzorců chování v konkrétní sociální skupině bez ohledu na její velikost a trvání. Je to také souhrn symbolických systémů a obsahů v dané společnosti (náboženství, umění, věda) v protikladu k její materiální výbavě.“ (Jandourek, 2001, cit. podle Hladík, 2006, s. 6)

V západní Evropě se pro problematiku odlišných skupin lidí v sociokulturní společnosti zažil termín **multikulturalismus**, ten však může mít odlišné definice a výklady. Multikulturalismus je stav společnosti, ve které žijí různé sociokulturní skupiny lidí. Dále jde o proces, ve kterém dochází k poznávání, ovlivňování a výměně kulturních norem. Multikulturalismus je také vědecká teorie, která zkoumá kulturní odlišnosti a srovnává rozdílné pohledy na svět. A je společenský cíl, tedy určitá snaha o vytvoření pluralitní společnosti uplatňující toleranci, respekt a rovnost. V tomto má napomoci multikulturní vzdělávání pomocí multikulturní výchovy. (Buryánek, 2005, s. 11-12)

V současné době je v ČR multikulturní výchova podle RVP zařazena jako průřezové téma, nikoli tedy jako samostatný předmět. Realizace tématu je čistě v kompetenci škol v souladu se Školním vzdělávacím programem. Zařazuje se do každého předmětu 1. a 2. stupně základní školy. Zásadní je propojenost s obsahem daného předmětu. (Průcha, 2011, Loc 705)

Dle RVP ZV (2013, s. 111) se multikulturní výchova zaměřuje na získávání znalostí jiných etnických a kulturních skupin, využití interkulturních kontaktů k obohacení sebe sama a druhých. Dále pak učí žáky komunikovat s odlišnými sociokulturními skupinami, chápat rozdílné zájmy a názory, respektovat je a považovat je za rovnocenné. Poskytuje znalost multikulturní terminologie. Učí žáky toleranci a respektu vůči odlišným sociokulturním skupinám, jakožto i předcházet předsudkům, rasismu, diskriminaci a xenofobii.

Multikulturní výchovu tedy chápeme jako prostředek pro způsobilost k chápání a respektu jiných kultur a má vliv na vytváření pozitivních postojů vůči příslušníkům jiných kultur, ras a národů (Průcha, 1998, cit. podle Průcha, 2001, s. 41).

Všeobecným cílem multikulturní výchovy je změna osobnosti vychovávaného, aby došlo k pozitivnímu formování postojů vůči soužití v multikulturní společnosti. (Hladík, 2006, s. 20)

Dle Buryánka (2005, s. 15) patří mezi cíle porozumět historii sociokulturních skupin včetně vlastní tak, aby je žáci uměli rozpoznat, definovat a analyzovat. Dále je cílem umět žít v různém sociokulturním prostředí a dokázat čelit projevům diskriminace a netolerance. A také je důležitým cílem respektovat kulturní odlišnosti ve společnosti a pomoci k eliminaci projevů diskriminace. (Buryánek, 2005, s. 15)

2 ROMSKÁ POPULACE

Multikulturní výchovu a její cíle jsme si již objasnili, nyní se zaměříme na konkrétní národnostní menšinu. Znalosti poté využijeme v praktické části bakalářské práce, která romskou populaci také zkoumá. V následujícím textu se dozvíme, kdo je vlastně „Rom“, jaké jsou jeho charakterové vlastnosti, jaký vztah mají Romové ke vzdělávání a jak jsou ohroženi sociálním vyloučením.

Romové jsou ve většině zemí světa považováni za charakteristickou etnickou menšinu. Mají svou vlastní historii, jazyk, kulturu, ovšem chybí jim vlastní území. Také postrádají vlastní školství, ekonomiku, náboženství. Romská menšina jako taková se ještě člení do dvanácti až čtrnácti skupin, z nichž v ČR jsou ve většině zastoupeny tři: Slovenští, olašští a čeští. Liší se hlavně dialektem jejich romštiny. Další skupiny, na které se Romové v Evropě dělí, jsou bílí a černí, toto označení je rodového a genetického původu. Tzv. černí jsou původní tradiční Romové dodržující staré tradice, mluvící romským jazykem a jsou hrdí na svou romskou kulturu. Oproti tomu bílí Romové jsou již více či méně mísení se světlou až úplně bílou pletí, mnozí z nich již nemluví vůbec romsky, neznají tradice a obyčeje. A právě tyto obsahují nejvíce odcizených jedinců, kteří tvoří nejproblematičtější romskou skupinu. Právě mezi těmito Tomy byla a je nejnižší vzdělanost, a tudíž uplatnitelnost na trhu práce a nejvyšší kriminalita a fluktuace. (Wolf, 2000, s. 97)

Důvod k velmi komplikovanému vztahu k této romské minoritě spatřujeme hlavně v nevědomosti, předsudcích a zažitých stereotypech, které se během desítek let vytvářely (Šotolová, 2011, s. 122).

Romové uznávali **romipen**, což je romství, romská identita. Jde o nepsaný zákon, který každý Rom ctil a cítil ho, zvláště jeho hodnoty a tradice. Dříve se nerozlišovalo „moje“ nebo „tvoje“, jednoduše dnes mám já, zítra budeš mít zase ty. Velká solidarita mezi Romy. V dnešní době to spíše vypadá, že pravidla romipen zanikají, což může být způsobeno také snahou o integraci Romů do majoritní společnosti. (Ševčíková, 2003, s. 110)

V následujících podkapitolách si přiblížíme osobnost Romů, jejich charakteristické rysy chování, které jsou zakořeněny již mnohá staletí nazpátek v historii. Všem, co se týká romské historie, chování, kultury a celkově romské menšiny, se věnuje vědní obor zvaný romistika.

„Romistika je multidisciplinární obor, který se zabývá koordinovaným získáváním, tříděním a zprostředkováváním nezbytných znalostí o romském etniku.“ (Nečas, 1999, s. 4)

Tento obor je velmi mladý, vědecké literatury není mnoho, je třeba také počítat s méně heuristickými publikacemi. Ty ovšem kromě platných tezí obsahují také přežitá tvrzení (např. co se týká kočovnosti). (Nečas, 1999, s. 4)

Nyní se již zaměříme na konkrétnější fakta, vymežíme si definici Romů, jejich charakterové vlastnosti, jaký přístup ke vzdělávání romských dětí bychom měli volit a zaměříme se rovněž na problematiku diskriminace a sociálního vyloučení.

2.1 Kdo je „Rom“

V této podkapitole je důležité si ujasnit, „kdo je Rom“, jelikož se stává, že podle chybných charakteristik a znaků jsou někteří takto mylně označováni, a to může způsobit mnoho nejasností, omylů a následných problémů (Budilová, 2005, s. 22).

Tato odpověď je nutná hlavně pro prevenci romské kriminality, proto je nezbytné mít v takovém určování přehled. Jakékoli seznamy odsouzených, zadržených nebo obviněných Romů by byly rasistické. Ale všeobecně je Romem ten, kdo se jím cítí být. (Řičan, 1998, s. 33)

„V různých materiálech určených zejména pro sociální pracovníky se obvykle označením „Rom“ míní osoba, která je za „Roma“ považována významnou částí svého okolí. Takové vymezení je sice legitimní, ale neodhaluje kritéria, která ono okolí při zařazení někoho do kategorie „Rom“ uplatňuje.“ (Budilová, 2005, s. 22)

Pro lepší určování, koho můžeme zařadit do kategorie „Rom“ si rozlišíme tři okruhy kritérií, a to:

1. Kritérium národnostní (etnické) menšiny – kdy se hlásí být Romem ten, kdo se považuje za příslušníka romského etnika či národa, ztotožnil se s ním.
2. Kritérium fyzických charakteristik – Romem je ten, kdo má charakteristické fyzické a biologické znaky, zejména barvu vlasů, pleti či barvu očí. V této skupině jsou zařazeni také ti, kteří jinak mají osvojené chování, přemýšlení a jednání většinové společnosti.

3. Kritérium kultury – toto kritérium charakterizuje Romy podle jejich sdílení hodnot tradiční romské kultury. Proti jiným kulturám mají odlišné chování, myšlení a jednání. (Budilová, 2005, s. 22-23)

Směšováním těchto uvedených kritérií může nastat problém s tím, že na základě faktu, že někdo vypadá jako Rom, čili podle kritéria fyzických charakteristik, se běžně automaticky předpokládá, že nutně musí být nositelem tradiční romské kultury, což ne vždy platí. A je tomu i naopak. Nositel tradiční romské kultury hlásící se k romství, nemusí být jen a pouze Rom. (Budilová, 2005, s. 23-24)

2.2 Charakterové vlastnosti Romů

Dále se zaměříme na charakterové vlastnosti Romů, neboť ty se v mnohých aspektech odlišují od neromských. Je třeba je chápat jako specifické hodnoty, normy a zvyky této kultury.

Vrchol hodnotového systému Romů zaujímá jednoznačně rodina, respektive velkorodina. V ní je spatřována síla, jistota a bezpečí. Pro rodinu udělají vše. Každou životní událost spolu velmi silně prožívají, pokud se stane něco v rodině, jdou stranou i dohodnuté sliby apod. (Šišková, 2001, s. 146)

Velkou roli v komunikaci hraje také obrovská schopnost empatie. Rom se umí rychle vcítit do situace druhého, pohotově přejímá jeho radosti, trápení, strach apod. Umí také obratem přispěchat na pomoc při potížích, tzv. „podrží“ člověka, povzbudí ho jásotem, potleskem, nebojí se dávat najevo své emoce. Tuto senzitivitu či třeba pocity smutku a deprese mnohdy vidíme v běžné komunikaci s Romy, sílu projevovaných pocitů zase na pohřbech. Často ale dochází až k afektům, kdy dojde k neracionální schopnosti uvažování. (Šišková, 2001, s. 146-147)

Mezi výrazné charakterové vlastnosti zařadíme také „cikánskou hádavost“. Často vidíme, jak se Romové často a nahlas hádají, sprostě nadávají, používají hrozivá gesta. Je to dáno jejich horkokrevným temperamentem. Ovšem jak rychle hněv vznikne, tak rychle emoce opadají. Mezi odlišné situace ovšem zařazujeme spory různých romských rodin. Je možné, že se často jedná o zažité dlouhodobé spory sahající až hluboko do historie. Mnohdy pravý důvod nenávisti není už ani zřejmý, jen daná nenávist se dědí z generace na generaci. (Říman, 1998, s. 47)

Obranné mechanismy Romů spatřujeme v jejich podezřívavosti, nedůvěře, pocitu ukřivděnosti. I tyto mohou mít své kořeny v historii, kdy Romové byli vyvražďováni, trestáni. Proto Romové neměli důvod Neromům důvěřovat a zatrpkllost v komunikaci s Neromy je znatelná i dnes. (Šišková, 2001, s. 148)

Romské přísloví „Lepší vajíčko dnes než slepice zítra“ napovídá, že budoucnost Romové moc neřeší. Při kočovném způsobu života to zajisté šlo jen těžko. Proto zřejmě i dnes má pro Romy budoucnost jen malou hodnotu. Žijí jednoduchým: „Žiju, jím, piju – nač hospodařit“. Zde můžeme hledat příčinu v neuznávání školního vzdělávání – učení přináší výsledky až po letech. (Šišková, 2001, s. 122)

2.3 Romové a vzdělávání

Výchova a vzdělávání primárně začínají v rodině. Rodiče vštěpují dítěti základní návyky, to se postupně socializuje, pozoruje a přejímá chování, které v rodině vidí.

Přístup k výchově a vzdělávání se mezi majoritními a minoritními rodiči významně liší. Majoritní rodiče jsou soustředěni především na výkon dítěte a na výsledky, co mu jde a co mu nejde. Vzdělané matky se zaměřují na oblasti, kde mohou dítěti pomoci v jeho růstu a dovednostech. Oproti tomu je pro romské rodiče nejdůležitější, jak se dítě ve škole cítí. Majoritní rodiče zastávají názor, že dítě je povinno přizpůsobit se škole, ovšem romští považují za přirozený pravý opak – aby se škola přizpůsobovala dítěti. A také zastávají myšlenku, že pokud dítě nemá svačinu, nemělo by do školy tedy chodit, přece se mu nebudou děti kvůli tomu smát. (Navrátil, 2003, s. 126)

Neuspokojivý stav vzdělanosti v romské menšině ovlivňuje také sociální, ekonomickou a kulturní oblast, neboť problémy Romů začínají již ve školách. Proto je důležité změnit přístup školského systému. (Šotolová, 2011, s. 50)

„Ke stěžejním úkolům patří jednak čelit počáteční neúspěšnosti romských žáků od 1. ročníku ZŠ v důsledku nedostatečných jazykových dovedností a celkové sociální situace. Pak také motivovat romské žáky formami a metodami práce přiměřenými situaci a pěstovat pozitivní postoj žáků a jejich rodičů ke vzdělávání. A v neposlední řadě co nejvíce využívat přirozeného nadání a schopností romských žáků pro specifickou přípravu na povolání.“ (Šotolová, 2011, s. 50)

Nyní si vyčleňme nejdůležitější cíle různých stupňů škol:

V mateřské škole jsou hlavními cíli vytvořit přívětivou atmosféru pro romské děti neformálním používáním romštiny coby mateřského jazyka a dále postupného osvojování jazyka českého. Ideálně prolínat tyto jazyky tak, aby romština pomohla jako didaktický prostředek při chápání češtiny. (Šotolová, 2011, s. 50)

Na základní škole potom již od začátku povinné školní docházky vytvářet příznivé klima pro rozvoj romského žáka a upevňovat jeho lidskou důstojnost. K překonání jazykových rozdílů by se měly zřizovat máločetné třídy. Pomoci se dále realizovat v hudební a pohybové výchově a dát prostor se tanci a hudbě věnovat i při mimoškolních aktivitách. (Šotolová, 2011, s. 51)

Co se týká středních škol, tak je třeba v rámci uplatnění romské mládeže zřizovat praktické školy pro žáky, kteří nedokončili základní vzdělání, aby měli praktické znalosti a byli uplatnitelní na trhu práce. Nadaným žákům pomoci realizovat studia na střední škole nebo učilišti. (Šotolová, 2011, s. 51)

2.4 Sociální vyloučení

Nejprve je důležité ujasnit si a definovat pojem sociální vyloučení, což není jednoduché a ani jednoznačné. Mnoho knih udává odlišné definice, záleží na tom, z jakého oboru se vychází. Mezi nejjednoznačnější patří tato:

„Sociální vyloučení je proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti. Tento proces (stav) má mnoho příčin. Patří mezi ně chudoba, nízké příjmy, diskriminace, nízká míra vzdělanosti, zdevastované životní prostředí (tak typické pro slumy), často také etnická příslušnost a omezený přístup na trh práce. Prostřednictvím tohoto procesu jsou lidé odštěpeni na významnou periodu v životě od institucí a služeb, sociálních sítí a rozvojových příležitostí, které má k dispozici většina obyvatel ve společnosti. Sociální vyloučení je devastující jak pro skupinu, která je jím postižena, tak pro společnost, v níž k němu dochází.“ (Navrátil, 2003, s. 34)

Romská populace vždy byla a je ohrožena sociálním vyloučením, nikdy nebyla ani plně považována za rovnocenné občany české společnosti. Je absolutně jasné, že Romové v České republice sociálně vyloučení jsou. Důvodů je několik. (Navrátil, 2003, s. 60)

„Patří zde omezený přístup na trh práce, zároveň nízká životní úroveň až chudoba, nízká míra sociální podpory, vyloučení ze služeb a bydlení a život v kontextu lokality“ (Navrátil, 2003, s. 60).

„Souhrnem lze říci, že situace romské populace je uzavřena v bludném kruhu. Její naprostá většina je nevzdělaná a nekvalifikovaná a vzhledem k současnému nastavení trhu práce tak jen velmi těžko zaměstnatelná. Svou roli sehrávají i předsudky zaměstnavatelů vůči uchazečům jiné barvy pleti. Výsledkem je dlouhodobá nezaměstnanost, která ústí v nezaměstnatelnost. Za daných okolností lidé ztrácejí návyk pracovat a hodnoty s ním spojené, nemají zkušenost a tak ani naučenou dovednost, jak o místo usilovat. Daná situace má negativní dopad na mladou generaci Romů právě nastupující na pracovní trh. Tato generace nemá již žádné kontakty na zaměstnavatele z minulého režimu, nikdy nepracovala a často neviděla pracovat ani své rodiče. Práce pro ně není hodnotou a nejsou nijak motivováni snažit se práci získat.“ (Navrátil, 2003, s. 63)

3 VOLNÝ ČAS

Obsahem praktické části jsou mimo jiné volnočasové aktivity, proto se v této kapitole na volný čas zaměříme, objasníme různé definice tohoto pojmu a rozdělíme si funkce volného času. Nejdříve se zaměříme na obecnou a teoretickou část, později se zaměříme na užší skupinu, na kterou je tato bakalářská práce také zaměřená, tedy na volný čas Romů. Také si blíže popíšeme, jaké volnočasové aktivity jsou nabízeny ve městě Břeclav, a to jak pro romské, tak pro neromské děti základních škol, neboť právě tato věková skupina (6-15 let) je pro naši bakalářskou práci klíčová.

Využití volného času se léty měnilo díky celospolečenskému vývoji, zejména díky industrializaci a s tím spojenému zavedení pravidelné pracovní doby, díky které vznikl dostupný volný čas. Mezi další faktory, které ovlivňují volný čas, můžeme zařadit rozdílné prostředí, náboženství, rozvoj vzdělanosti, rozdílné zvyky, normy, obyčeje.

Cílem volného času je jeho smysluplné využívání. Velmi důležité je správné a aktivní využívání volného času od raného dětství. Je totiž důležité, aby se od malička stalo stálou a celoživotní součástí života člověka. Každá výchova a socializace začíná v rodině, proto je velmi důležité, aby se rodina tohoto procesu aktivně zúčastnila.

3.1 Charakteristika volného času

Tématu volného času se autoři velmi věnují, vydáno je mnoho odborných knih. Také proto pojem volný čas má mnoho definic, prakticky v každé publikaci nalezneme trochu jinou formulaci tohoto pojmu. Záleží i na hledisku, z jakého na volný čas pohlížíme, zda z pozitivního hlediska, či z negativního. Jejich rozdíl si ujasníme v následujícím textu.

Například dle Hofbauera (2004, s. 13) je volný čas „čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Je to čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“

Výše uvedenou definici bychom mohli zařadit do pozitivního hlediska. Dále Hofbauer (2004, s. 13) uvádí, že dle teorie, rozšířené např. v německé literatuře, jde o „čas, který zbyde po splnění všech pracovních i nepracovních povinností“. V tomto případě jde o pojem, který chápeme spíše z negativního hlediska.

Další charakteristiku pojmu můžeme nalézt také na internetových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: „Volný čas je významnou sociologickou, ekonomickou a pedagogickou kategorií a jeho smysluplné využívání přispívá k rozvoji osobnosti jedince, jeho zájmů a nadání. Často může pozitivně ovlivnit i budoucí profesní dráhu jedince a je významným prostředkem prevence rizikového chování, především dětí a mládeže.“ (MŠMT, 2014)

„Pod pojem volný čas se obvykle zahrnují: odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.“ (Pávková., 2008, s. 13)

Naopak dle Pávkové (2008, s. 13) do této kategorie neřadíme vyučování, sebeobsluhu (péče o zevnějšek), péči o domácnost a rodinu, základní existenční potřeby apod.

Nyní, když jsme nahlédli na několik odlišných pohledů na definici volného času, můžeme se zaměřit na jeho funkce.

3.2 Funkce volného času

Jak již bylo zmíněno, nejen definice autorů se liší, týká se to také funkcí volného času. Pro tuto bakalářskou práci budeme pracovat s jedním dělením funkcí volného času, a to dle publikace Pávkové (2008, s. 39-41).

Výchovně-vzdělávací funkce je zaměřena zejména na rozvíjení schopností dítěte, např. na formování morálních životních hodnot a žádoucích postojů v chování. Jejich účelem je zejména motivovat děti k aktivnímu přístupu ve využití volného času, a to činnostmi, které děti baví, naplňují je a praktickými činnostmi a dovednostmi jim pomáhají utvářet si vlastní pohled na život a poskytují také vlastní náhled na svět. (Pávková, 2008, s. 39-40)

Zdravotní funkce má největší význam při budování zdravého životního stylu, aktivního využití volného času pro sport a různé sportovní aktivity, obzvláště na čerstvém vzduchu. Zdravému životnímu stylu dále napomáhá vyvážené střídání tělesných a duševních aktivit, rovnováha mezi prací a volnými aktivitami, hlavní je radost z prováděných činností. K tomuto přispívají instituce určené ke zdravému duševnímu vývoji, které umožňují dětem pohyb v pohodě, v příjemném prostředí, s kamarády a jinými oblíbenými lidmi. Důraz je kladen na zdravotně a hygienicky nezávadné prostředí s dostatkem prostoru, také

s určitými estetickými požadavky. Hlavní je dodržování bezpečnostních pravidel. (Pávková, 2008, s. 40)

Sociální funkce hrají velmi důležitou úlohu v institucích výchovně-vzdělávacích, kde je možnost v době mimo vyučování dorovnávat rozdíly mezi materiálními a také psychologickými podmínkami v rodinách. Do značné míry v tomto čase rodinu nahrazují, zatímco rodiče jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti. Účelem je pak vytváření pozitivních sociálních kontaktů, naučení se správné komunikaci, vytváření a respektování sociálních pravidel. Ty pomohou hlavně dětem z konfliktních a disfunkčních rodin. Některá zařízení plní tuto funkci dočasně (školní družiny), jiná zase trvale, např. dětské domovy. (Pávková, 2008, s. 40-41)

Preventivní a rozvojové zaměření výchovy směřuje k prevenci sociálně patologických jevů. Dělí se do několika oblastí: „Drogová závislost, alkoholismus a kouření; kriminalita a delikvence; virtuální drogy (počítače, televize, video); patologické hráčství (gambling); záškoláctví; šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování; xenofobie, rasismus a intolerance.“ Prevenci chápeme ve třech rovinách. Primární prevence je určena pro celou společnost, jde o působení proti vzniku sociálně patologických jevů. Sekundární prevence se zase zaměřuje na jednotlivce a skupiny, které jsou z hlediska sociálních problémů rizikové a je zde velká pravděpodobnost závadové činnosti (např. minoritní skupiny, děti z bydliště s vyšší mírou kriminality). Terciální prevence má za úkol léčení a zabránění recidivy u osob, kde již k poruchám sociálního procesu došlo, např. u drogově závislých osob či u pachatelů trestné činnosti. (Pávková, 2008, s. 41)

3.3 Pedagog volného času

Pokud se zabýváme tématem volného času a volnočasových aktivit, je důležité zmínit, kdo tyto aktivity vede či vyučuje. Jak tedy má osobnost pedagoga volného času vypadat? Po hledání odpovědi na tuto otázku však nedostaneme jednoznačnou odpověď, jelikož neexistuje univerzální definice dobrého či efektivního pedagoga. Vše pak určuje zaměření institutu nebo zařízení, ve kterém pedagog volného času působí. Ke každé instituci je totiž třeba rozdílných vědomostí a dovedností, je třeba, aby pedagog zapojil míru empatie a správně analyzoval, co dítě ve volném čase potřebuje, a skloubil ji s volnočasovou aktivitou. Určitě ale nesmí chybět láska k dětem a ochota se jim naplno věnovat, jen tak může dosáhnout autority. Na druhou stranu nesprávným a neodborným chováním a jednáním může autoritu velmi rychle ztratit.

Všeobecně lze ale říci, že pedagog volného času by měl být vysoce odborně a lidsky kultivovaný a vzdělaný. Je na něm odpovědnost vůči smysluplnému naplňování volného času, což je u dětí obzvláště klíčové. Měl by vybírat a zprostředkovávat zájmové a kreativní aktivity, které zdokonalují dovednosti dítěte. Nejen fyzické, ale také dovednosti seberealizace, sebereflexe, sebevýchovy apod. (Spousta, 1994, s. 129)

Osobnost pedagoga není stálá, ale dynamická, neustále se rozvíjející a utvářející pod vlivem prostředí a nejrůznějších socializačních činitelů. Charakteristický je pro ni individuální ráz, kterým se člověk odlišuje. Osobnost pak definujeme jako „soubor duševních vlastností jedince, jež tvoří trvalý celek jeho duševního života.“ (Spousta, 1994, s. 132)

Osobností pedagogického pracovníka se mimo jiné zabývá vědní obor **pedeutologie**, jde o dílčí pedagogickou disciplínu. Pedagogický pracovník je pak každý, kdo se profesionálně podílí na výchově dětí jako zaměstnanec určité organizace nebo instituce. Jeho hlavní činnost je teorie či praxe výchovných a vzdělávacích činností, ve kterých se podílí na zdokonalování nebo řízení těchto činností. (Spousta, 1994, s. 129-130)

Soubor vlastností osobnosti pedagoga můžeme rozdělit do tří skupin: Temperament, který reprezentuje dynamickou stránku osobnosti, dále schopnosti, které jsou individuální a podmiňují úspěšnost ve vykonávaných činnostech, a charakter, který se projevuje zejména v jeho chování, jednání a skutcích vůči ostatním, ale také vůči sobě samému. (Spousta, 1994, s. 132-133)

Přehledně můžeme vidět osobnostní předpoklady v následující tabulce, která daná kritéria zpřehledňuje a usnadňuje jejich vzájemné propojení.

Tabulka č. 1 Osobnost pedagoga volného času - schéma

Osobnost pedagoga volného času				
Předpoklady	Biofyzické	Psychické		
		Axiologické (hodnotové)	Gnozeologické (vědomostní)	Praxeologické (činnostní)
Zasahovaná stránka osobnosti	Somatická	Emoční	Intelektuální	Volní
Formativní elementy	- tělesné zdraví - fyzická zdatnost a odolnost - normální funkce a pohotovost smyslových orgánů	- vlohy - schopnosti - nadání - vlastnosti: temperamentové, povahové, charakterové	Teoretické vzdělání a rozhled: - všeobecné - obecné - filozofické - psychologické - sociologické - pedagogické	Praktické dovednosti: - empatické - komunikační - projekční - operační - diagnostické - prognostické
Získány jsou	Cvičením	Výchovou	Vzděláváním	Výcvikem
Externě se projevují jako	Tělesná konstituce	Povaha	Vzdělání	Chování
Profilace osobnosti	Osobnostní		Vzdělanostní	Dovednostní
Vypovídá o pedagogovi	Jaký je		Co ví	Co umí

(Spousta, 1994, s. 131)

V závislosti na vykonávané činnosti můžeme rozlišovat typy pedagogů volného času, např. podle Vážanského (2001, s. 92-94):

Diagnostik, který zkoumá a zjišťuje zájmy dětí, pomáhá jim hledat sebe sama a uvědomovat si své kvality a hodnoty.

Poradce poskytuje konzultace a radí, jak nejlépe využít volný čas, aby docházelo k všestrannému vývoji dítěte.

Podněcovatel podporuje komplexní rozvoj dítěte v oblasti psychomotorické, kognitivní i afektivní a motivuje ho k další seberealizaci.

Organizátor, který napomáhá příjemným prožitkům, zprostředkovává aktivity zaměřené na relaxaci, zábavu a uvolnění, čímž poskytuje prostor pro sebepoznání a sebevýchovu.

Výzkumník popisuje situaci a zkoumá ji na odborné úrovni.

3.4 Romové a volný čas

Odlišnostmi v chodu rodin Romů a Neromů vznikají také odlišnosti v trávení volného času. Dítě je v romské rodině považováno za středobod celého štěstí. Dnešní romské rodiny jsou již ovlivněny majoritní společností a nerodí tolik dětí, kolik by jich porodily například v některé z romských osad. V nich děti vyrůstají naprosto svobodně a spontánně, nikdo se jim na první pohled nevěnuje, to je ovšem jen zdánlivé, jelikož na ně dohlížejí všichni obyvatelé osady. Děti v romské komunitě nejsou zvyklé mít svá vlastní území, tj. svůj pokoj, koutek na hraní. Výchova je pojímána spíše kolektivně. Pozůstatek těchto uznávaných hodnot a postojů k výchově vidáme u romských dětí, jak si hrají na ulici, zdánlivě bez dozoru. (Ševčíková, 2003, s. 112)

Dětství v romské rodině je kratší, je to dáno dřívějším nástupem puberty, což je i biologicky ovlivňováno. Děti jsou dříve zapojovány do chodu domácnosti a účastní se rozhovorů dospělých, tudíž dříve řeší „dospělé“ problémy a ochuzují se o dětské starosti. (Říčan, 1998, s. 104)

Romské děti díky svěřené svobodě ovšem nemají žádnou motivaci k činnostem, které by je zdokonalovaly, posunovaly dál a dítě by překonávalo překážky nebo samo sebe. Dělá jen to, co je pro něj nejjednodušší, co umí tak nějak samo, tzn. tělesné a pohybové aktivity, tanec a zpěv, poslech hudby. Jen málokdo ovšem kupříkladu zná noty, hudbu se učí

foneticky. Jedná se totiž o dlouhodobější činnost, na kterou Romové nejsou již z historického hlediska navyklí, jak jsme již zmínili v podkapitole 2.2. (Balvín, 1997, s. 63)

Romští rodiče se svým potomkům doma nevěnují po stránce přípravy do školy, nedohlíží na to, jestli si dítě udělalo úlohy. Toto by dětem bylo umožněno, pokud by romské děti navštěvovaly školní družinu, naučily se plnění povinností, které se týkají školní docházky, a byly by později lépe uplatnitelné na trhu práce. (Balvín, 1997, s. 61, 63)

Kromě povinné školní docházky děti nemají nějaké speciální povinnosti, v důsledku toho mají přemíru volného času a často neví, co s ním. Dostavuje se nuda a ohrožení sociálně patologickými jevy, např. záškoláctvím, kouřením nebo drogami.

Často jim později i propadnou a ani kriminalita mezi mladými Romy není výjimkou, je mnohem častější než u Neromů. I v tomto důsledku se jich mnoho dostane do výchovných ústavů pro mládež, kde ovšem k nápravě a vymizení negativního chování dochází těžko. (Říčan, 1998, s. 58).

3.5 Volnočasová zařízení a instituce

Abychom si mohli udělat přehled, jaké volnočasové instituce a zařízení může dítě navštěvovat, uvedeme některé z nich s krátkou charakteristikou dle Pávkové (2008, s. 43-44):

Školní družiny se zaměřují na děti prvního stupně základní školy. Zajišťují sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Plán činností ve školní družině by měl být co nejpestřejší a opomíjena by neměla být ani pohybová aktivita.

Školní kluby jsou určeny pro děti druhého stupně základní školy. Na rozdíl od školní družiny přechází již do pozadí sociální funkce a kluby se spíše zaměřují na zájmové činnosti, zejména kroužky, soubory, pohybové oddíly. Vše je zaměřeno na dobrovolnost dítěte.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže (domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností) se specializují již na konkrétní zájmové činnosti pod odborným pedagogickým vedením. Organizují pravidelné zájmové činnosti, soutěže a prázdninové tábory. Je zde i prostor pro spontánní činnosti, aktivit se mohou zúčastnit i rodiče.

Domovy mládeže jsou určeny pro žáky středních škol, kteří nemohou denně dojíždět do školy. Zajišťují výchovnou péči, ubytování a také stravu. Nutné je dodržování

stanovených pravidel a řádu. Dítě se zde učí samostatnosti, také co se týká sebeobsluhy, dítě má určité povinnosti, které je nutné dodržovat. Domovy mládeže mají rovněž za úkol dbát na smysluplné využívání volného času.

Dětské domovy jsou jako zařízení ústavní výchovy specifické, také zde je ale kladen důraz na smysluplné využití volného času. V dětských domovech jsou umístěovány děti od 3 do 18 let nebo do konce doby studia, nejdéle však do 26 let věku. Jedná se o děti, o které se rodina nechce nebo z nějakého důvodu nemůže postarat.

Níže uvedená zařízení nabízejí náplň volného času jako zájmové vzdělávání:

Základní umělecké školy umožňují dětem s jejich esteticko-výchovnými zájmy připravovat se na další umělecké studium středních a vysokých škol s uměleckým zaměřením. Školy nabízejí hudební, hudebně-pohybové, literárně-dramatické a také výtvarné obory.

Jazykové školy se zaměřují na výuku cizích jazyků.

Mezi další zařízení ovlivňující volný čas dětí a mládeže se řadí občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení. A v neposlední řadě do této skupiny řadíme také církve a náboženská společenství, která opět mohla obnovit svou činnost.

3.6 Volnočasové aktivity v Břeclavi

Město Břeclav se nachází na jižní Moravě a čítá přibližně 25 000 obyvatel. Je zde mnoho zařízení pro volný čas a nemálo různých kroužků. Pro naši bakalářskou práci zmíníme hlavně ty, které jsou zaměřeny pro děti a mládež. Většina je uvedena na oficiálních webových stránkách města Břeclav.

Břeclavánek je dětský národopisný soubor, založen byl v roce 1984. Má vlastní cimbálovou muziku, několik druhů krojů a pravidelně vystupuje na kulturních akcích nejen po celé České republice, ale také v zahraničí. Jeho členové vystupovali například ve Francii, Rakousku, Srbsku, ale také v Rusku a v Turecku. (Břeclavánek, 2011)

Cimbálová muzika Rosénka vznikla v roce 2009, momentálně je v souboru 11 dětí ve věku od 8 do 15 let. Hrají vlastní písně a nejčastěji doprovázejí tanečnický soubor Charvatčánek. (Charvatčánek, 2015)

Základní umělecká škola se v Břeclavi zaměřuje hlavně na smyčcové nástroje, klávesové nástroje, dechové nástroje, ale také na cimbál, zpěv, kytaru, akordeon a mnoho dalších. (ZUŠ Břeclav, 2009)

Také sportovních klubů je v Břeclavi nepřehledné množství, jsou sdruženy do společného projektu „**Sportujeme společně pro Břeclav**“. Patří mezi ně **MSK Břeclav**, městský sportovní fotbalový klub, který se zaměřuje také na děti a dorost. Rovněž zaštiťuje stolní tenis. Dále jsou zde hráči ledního hokeje **HC LVI Břeclav**, i ti mají program pro děti a mládež. Mezi sportovní kluby se řadí též TJ Lokomotiva, která se dělí na atletickou část a na volejbalovou část. Obě jsou navštěvovány dětmi a mládeží. V budově lze také navštívit posilovnu. Břeclav nabízí možnost hry tenisu (BORS Club), veslování (S.V.K. Břeclav) nebo také rugby v Rugby Club Břeclav. (Sportujeme společně pro Břeclav, 2013)

V posledních letech byl zaznamenán velký nárůst oblíbenosti moderního tance a tanečních studií. Zejména nástupem na scénu tanečních studií **Activity D. C.**, **E. M. Dancers** a **N.C.O.D.** se mládež začala tanci věnovat. Pro děti a mládež je nabízen street dance, break dance a hip hop dance. Studia jsou stále navštěvovanější a profesionálnější, svědčí o tom účasti na mnoha soutěžích nejen v minulých letech, ale i v současné době. V roce 2015 se studia probjovala až na Světový taneční šampionát. (N.C.O.D., 2015)

Pro děti je tu dále možnost návštěvy městského koupaliště, nabídka volnočasových aktivit zahrnuje také jízdárny, kde mají možnost jezdit na koni, pro menší děti je k využití 5 hřišť, Břeclav nabízí také hřiště dopravní.

IQ Roma servis, o. s., je občanské sdružení, které se zasazuje o inkluzi romských obyvatel a také o podporu a pomoc v tíživých situacích. V programu „pro mladé“ se pak zaměřuje na prevenci, osobnostní rozvoj romských dětí a také je podporuje ve vzdělávacích a kariérních úspěších. V současné době IQ Roma servis, o. s., zajišťuje pro romské a sociálně slabé děti kroužek taneční, kroužek šití, rukodělný kroužek, cirkus, klub (jde o volné setkávání dětí, hrají se tu často hry, zejména deskové) a doučování dětí, potřebují-li to.

Na webových stránkách zmiňované organizace je uvedena tato vize: "Chceme svět, ve kterém budou existovat živé a přátelské vztahy mezi Romy a majoritními obyvateli – svět, ve kterém budou Romové přirozeně zastávat důstojné společenské role s respektem ke své kultuře a národnosti." (IQ Roma servis, o. s., 2012)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V praktické části se již zaměříme na vlastní výzkum, kde se chceme zabývat volnočasovými aktivitami romských a neromských žáků v Břeclavi.

Problematikou Romů a volného času se zabývá J. Balvín, podrobně toto téma popsal se členy Hnutí R v publikaci Romové a volný čas. Romská problematika se objevuje v knihách P. Navrátila, P. Říčana, vzdělávání Romů publikovala v roce 2011 E. Šotolová.

Je možné, že tuto problematiku zkoumali a popisovali kolegové ve svých bakalářských pracích, ovšem není znám žádný výzkum, který by se rovněž zabýval mapováním volného času romských a neromských žáků v Břeclavi.

Proto bylo toto téma zvoleno. Může pomoci v doplnění možností volnočasových aktivit pro romské děti v Břeclavi, s výsledky šetření bude srozuměna také IQ Roma servis, o. s., v Břeclavi. Ta může napomoci k možné úpravě a k další nabídce kroužků.

Pro tuto práci jsme zvolili kvantitativní výzkum, pro nějž použijeme formu anonymních dotazníků. Jejich vyplnění tazatelům zabere přibližně 5 minut. Dotazníky obsahují 18 otázek, které jsou uzavřené, polootevřené a otevřené. Pro romské i neromské žáky jsme zvolili jednu společnou variantu dotazníku.

4.1 Výzkumné otázky

Kde tráví romští a neromští žáci svůj volný čas?

Kdo určuje, jak romští a neromští žáci budou trávit svůj volný čas?

Jaké aktivity nejčastěji dělají romští a neromští žáci?

Jaký je zájem o kroužky ze strany romských a neromských žáků?

4.2 Výzkumné cíle

Cílem našeho výzkumu je zmapovat a zjistit, kde romští a neromští žáci v Břeclavi tráví volný čas a kdo určuje, jak budou svůj volný čas trávit. Dále budeme zkoumat, jaké aktivity tito žáci nejčastěji vykonávají a zda projevují o kroužky zájem a navštěvují je.

4.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl v tomto výzkumu tzv. **dostupný**. Jako věkové rozpětí jsme si vybrali povinnou školní docházku, osloveni tedy byli žáci od 6 do 15 let, kdy u horní

hranice byla podmínkou stále aktivní povinná školní docházka na ZŠ. Nejprve bylo rozdáno 20 dotazníků mezi romské žáky, kteří splňovali věkovou kategorii, návratnost však byla téměř nulová. Při návštěvě IQ Roma servis, o. s., nám bylo paní Helenou Danielovou doporučeno s romskými dětmi komunikovat, ptát se jich osobně a dotazníky jim předčítat a rovnou zaznamenávat jejich odpovědi. Tento způsob získávání dat se již setkal s úspěchem. Ve výsledku se výzkumu tedy zúčastnilo 102 respondentů složených z romských a neromských žáků.

4.4 Technika sběru dat

Pro náš kvantitativní výzkum jsme jako formu zjišťování informací zvolili **dotazník**, který je pro kvantitativní výzkum více než vhodný.

Všeobecně lze uvést, že dotazník je „soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně.“ (Chráska, 2007, s. 163)

Náš dotazník se skládá z 18 otázek, které respondentům zaberou asi 5 minut času při jeho vyplňování, a je sestaven tak, aby korespondoval s naším tématem. Konstruován je tak, aby byl pro žáky ZŠ přehledný a pochopitelný. První dvě otázky jsou zaměřené na základní informace, jako je pohlaví a věk. Jelikož je složité nejen definovat a pochopit pojem národnost, ale také na takovou otázku coby žák ZŠ odpovědět, zjišťování Romů a Neromů jsme rozdělili na dvě jednodušší otázky, a to „Kým se cítíte být“ a „Jaká kultura je Vám nejbližší“.

Další otázky se již ptají na volný čas, zda ho rodina tráví spolu, jestli navštěvují žáci kroužky, pokud ano, tak jaké. Otázky se rovněž týkají toho, jak žáci tráví čas nejčastěji, jaké volí volnočasové aktivity a kdo určuje, jak budou svůj volný čas trávit.

Také nás zajímá, zda rodiče podporují respondenty ve volnočasových aktivitách a zda se zajímají o to, jak jejich děti volný čas tráví. Dotazník obsahuje otázky týkající se volnočasových aktivit v Břeclavi, jestli děti nějaké znají a mají o nich přehled, a pokud jim nějaký kroužek chybí, aby uvedly, jaký. Poslední otázka směřuje na zjištění, zda by žákům nevadilo navštěvovat kroužky i s dětmi jiné národnosti.

U mnoha romských žáků byl tento dotazník čten a byly zaznamenávány přesné odpovědi. Díky tomu bylo možné získat 33 romských respondentů, kteří byli ochotni odpovědět.

4.5 Metoda analýzy dat

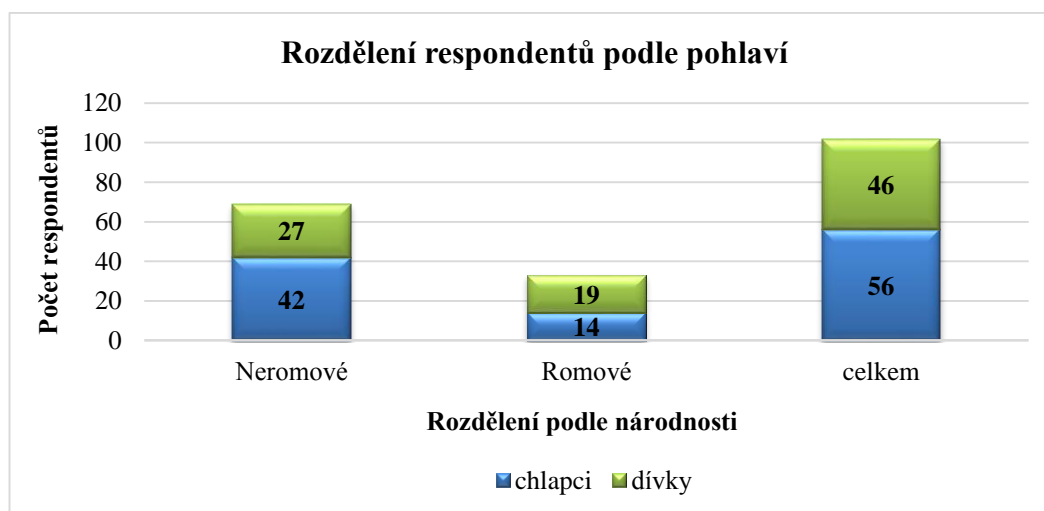
Po dokončení sběru dat byla data uspořádána a zaznamenána do tabulky četností v programu Microsoft Excel. Respondenty jsme pak ve stejném programu rozdělili do dvou tabulek na romské a neromé, abychom mohli provést srovnání těchto dvou skupin žáků. Výsledky analýzy naměřených dat jsme pak graficky znázornili, některé jsme převedli na procenta u každé skupiny odděleně, abychom je mohli porovnávat. Skupiny romských a neromských respondentů měly totiž rozdílný počet.

5 VLASTNÍ VÝZKUM

Nyní již známe výzkumné otázky a cíle této bakalářské práce, můžeme se nyní zaměřit na získávání příslušných odpovědí. Využijeme k tomu data z dotazníků, která jsme po uspořádání a součtu četnosti vyhodnotili a výsledky graficky znázornili, a poté níže interpretovali. Nejprve se tedy zaměříme na vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku.

5.1 Vyhodnocení dotazníku

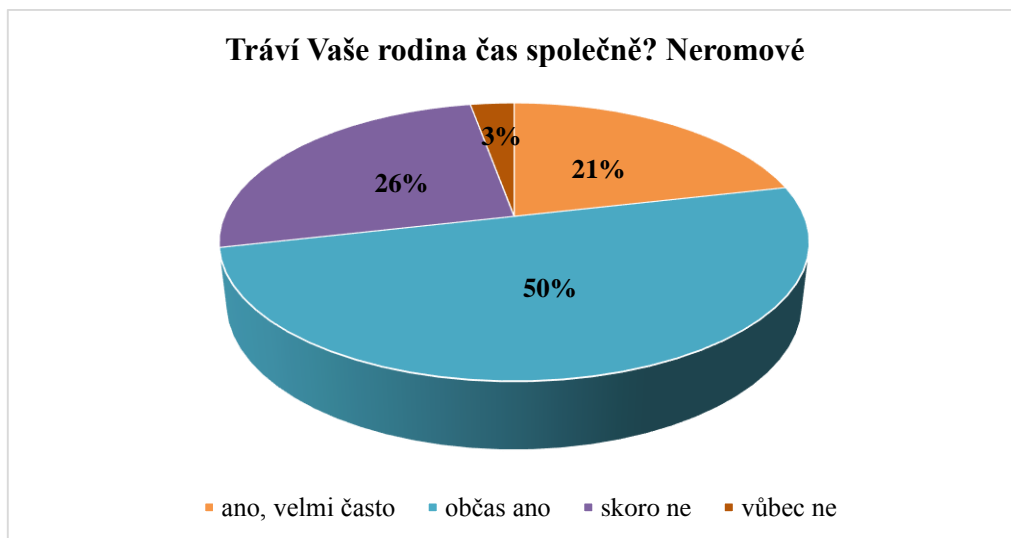
Po získání všech 102 dotazníků byli pro účel naší bakalářské práce rozděleni respondenti na romské a neromské, zde pro přehled uvádíme i rozdělení podle pohlaví.

Graf č. 1 Respondenti rozdělení podle pohlaví

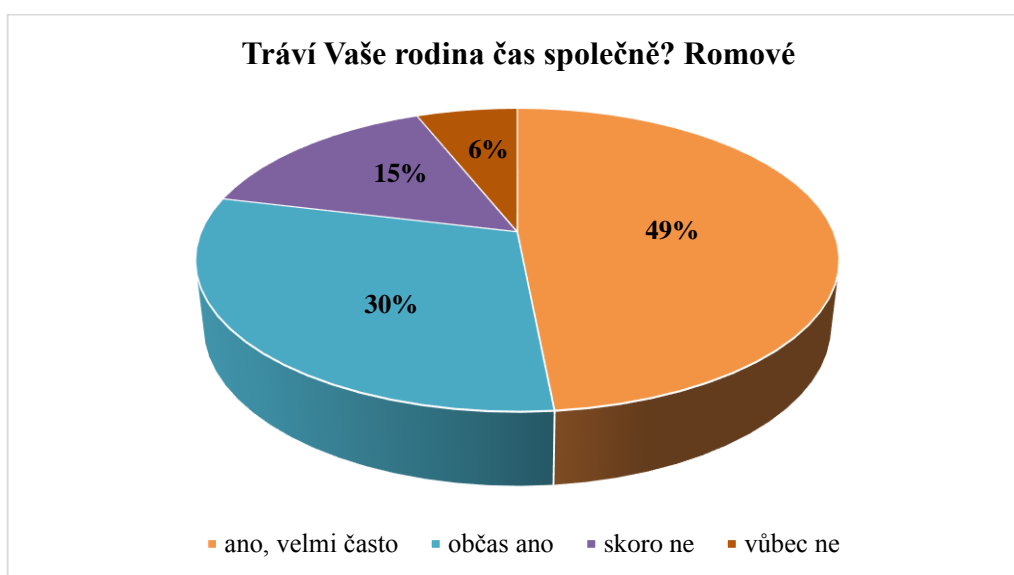
Jak můžeme vidět v grafu č. 1, na dotazník odpovědělo celkem 56 chlapců a 46 dívek. Pokud se podíváme na respondenty podle národnosti, odpovědělo nám 69 Neromů (z toho 42 chlapců a 27 dívek) a 33 Romů (ve složení 14 chlapců a 19 dívek).

Na otázku č. 5, pomocí které jsme zjišťovali, zda tráví rodina respondentů čas společně, odpovědělo všech 102 respondentů. Pokud začneme neromskými žáky, ti v polovině případů uvedli, že společný čas spolu občas tráví, na druhém místě uvedli, že čas spolu téměř netráví (26 %), poté až v 21 % uvedli, že čas spolu tráví velmi často. Vůbec spolu netráví čas 3 % neromských respondentů.

Graf č. 2 Četnost trávení volného času s rodinou – Neromové

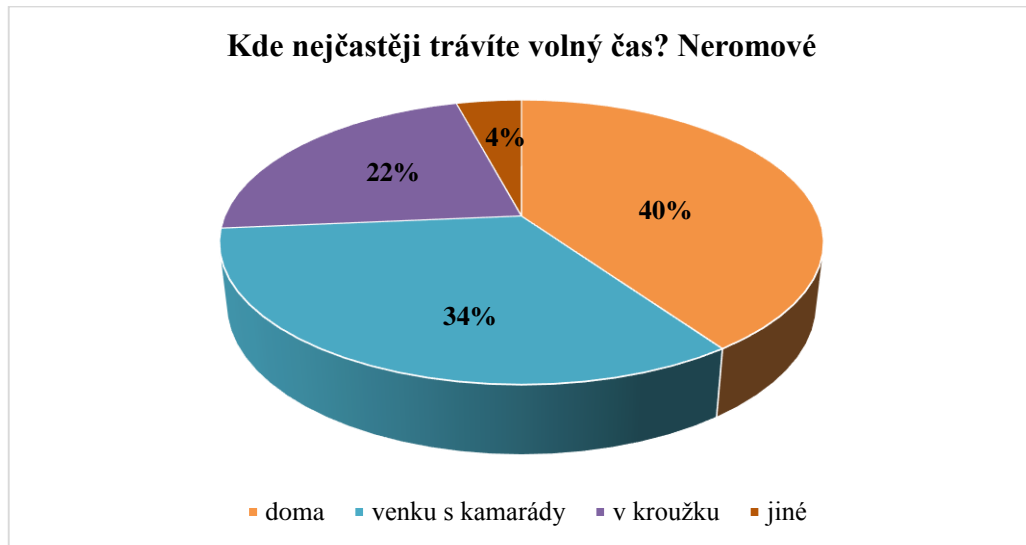
U romských žáků je pořadí odpovědí poněkud odlišné. Celých 49 % respondentů uvedlo, že čas spolu tráví velmi často. Na druhém místě byla zaškrtnuta odpověď „občas ano“, a to ve 30 % případů. Dále romští žáci odpověděli, že spolu tráví čas jen občas (15 %) a „vůbec ne“ odpovědělo 6 % těchto žáků. Graficky je toto znázorněno v grafu č. 3.

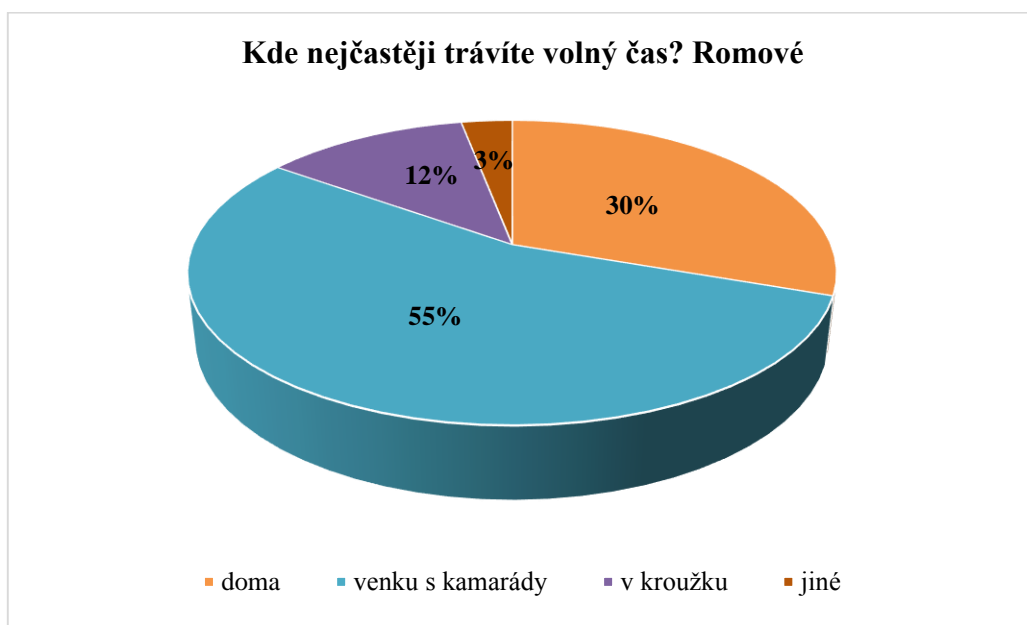
Graf č. 3 Četnost trávení volného času s rodinou – Romové

Otázkou č. 6 jsme zjišťovali, kde romští a neromští žáci tráví svůj volný čas. Jak je z grafu č. 4 patrné, 40 % neromských žáků je nejčastěji doma, 34 % žáků pak tráví čas venku s kamarády, 22 % je v tomto čase v kroužku a 4 % žáků (tj. 3 žáci) uvedla variantu jinou, blíže nespecifikovanou. U romských žáků tráví čas venku s kamarády 55 % žáků,

nejčastěji doma je pak 30 % romských respondentů, v kroužku je jich 12 % a jinou variantu uvedl 1 respondent, což jsou ve výsledku 3 %.

Graf č. 4 Nejčastější trávení volného času - Neromové

Graf č. 5 Nejčastější trávení volného času - Romové

Otázka č. 7 pak byla polootevřená a respondenti mohli označit, jaké aktivity nejčastěji dělají ve volném čase. Žáci často zatrhávali více než jednu odpověď. Zajímavé je, že nejvíce romských žáků odpovědělo, že ve volném čase nedělají nic konkrétního, ale to, co je zrovna napadne. Jednalo se o 26 % romských respondentů. Naproti tomu neromští žáci se z jedné třetiny, tzn. v 33 % případů, vyjádřili, že se věnují tanci. Pro přehlednost jsou odpovědi uvedeny v tabulce č. 2 u romských a v tabulce č. 3 u neromských dětí.

Tabulka č. 2 Aktivity romských žáků

Aktivity romských žáků	Odpovědi		Aktivity romských žáků	Odpovědi	
	Četnost	Podíl		Četnost	Podíl
různě, co mě zrovna napadne	15	26 %	volejbal	1	2 %
tanec	9	16 %	hra na hudební nástroj	1	2 %
práce s PC	5	9 %	skaut	1	2 %
hodiny zpěvu	5	9 %	<i>kolo</i>	1	2 %
kreslení	4	7 %	<i>brusle</i>	1	2 %
fotbal	4	7 %	hokej	0	0 %
atletika	4	7 %	jazykové kurzy	0	0 %
bojové sporty	3	5 %	přírodovědný kroužek	0	0 %
plavání	2	3 %	dobrovolní hasiči	0	0 %
kurz keramiky	1	2 %	folklorní kroužek	0	0 %
gymnastika	1	2 %			

Pozn.: kurzívou jsou označeny aktivity, které respondenti uvedli nad rámec nabídkové škály

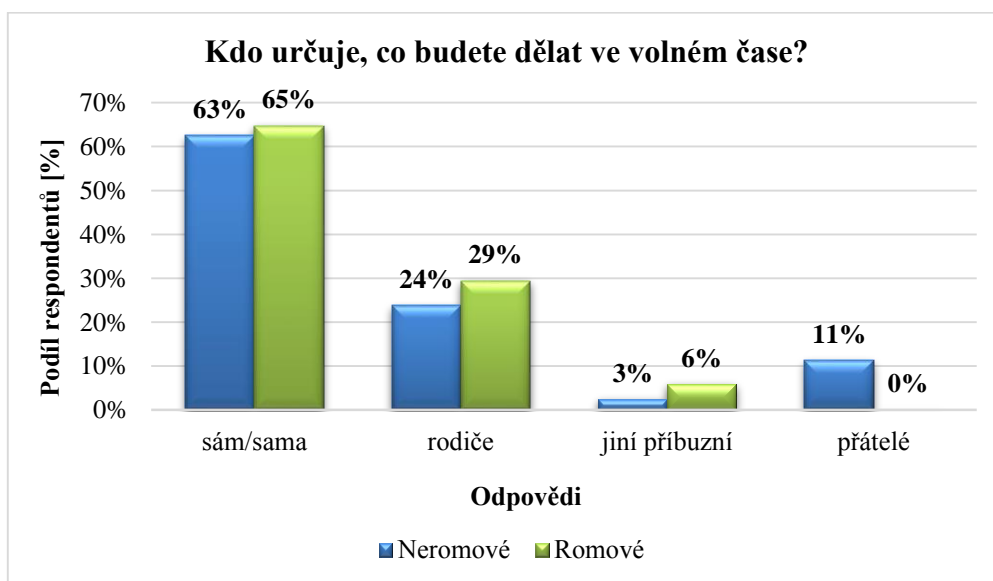
Tabulka č. 3 Aktivity neromských žáků

Aktivity neromských žáků	Odpovědi		Aktivity neromských žáků	Odpovědi	
	Četnost	Podíl		Četnost	Podíl
tanec	39	33 %	folklorní kroužek	2	2 %
práce s PC	10	8 %	<i>florbal</i>	2	2 %
hra na hudební nástroj	9	8 %	<i>vaření</i>	2	2 %
různě, co mě zrovna napadne	7	6 %	bojové sporty	1	1 %
kreslení	6	5 %	kurz keramiky	1	1 %
atletika	5	4 %	přírodovědný kroužek	1	1 %
hodiny zpěvu	5	4 %	<i>softbal</i>	1	1 %
hokej	4	3 %	<i>kolo</i>	1	1 %
plavání	4	3 %	<i>péče o domácího mazlíčka</i>	1	1 %
jazykové kurzy	4	3 %	<i>dramatický kroužek</i>	1	1 %
gymnastika	3	3 %	<i>veslování</i>	1	1 %
fotbal	3	3 %	<i>jízda na koni</i>	1	1 %
volejbal	3	3 %	<i>čtení</i>	1	1 %
skaut	2	2 %	dobrovolní hasiči	0	0 %

Pozn.: kurzívou jsou označeny aktivity, které respondenti uvedli nad rámec nabídkové škály

Z výsledků nám mimo jiné vyplývá, že mnoho nabídek kroužků romští žáci ani nevyužívají, například hokej, jazykové kurzy nebo také nějaký folklorní kroužek.

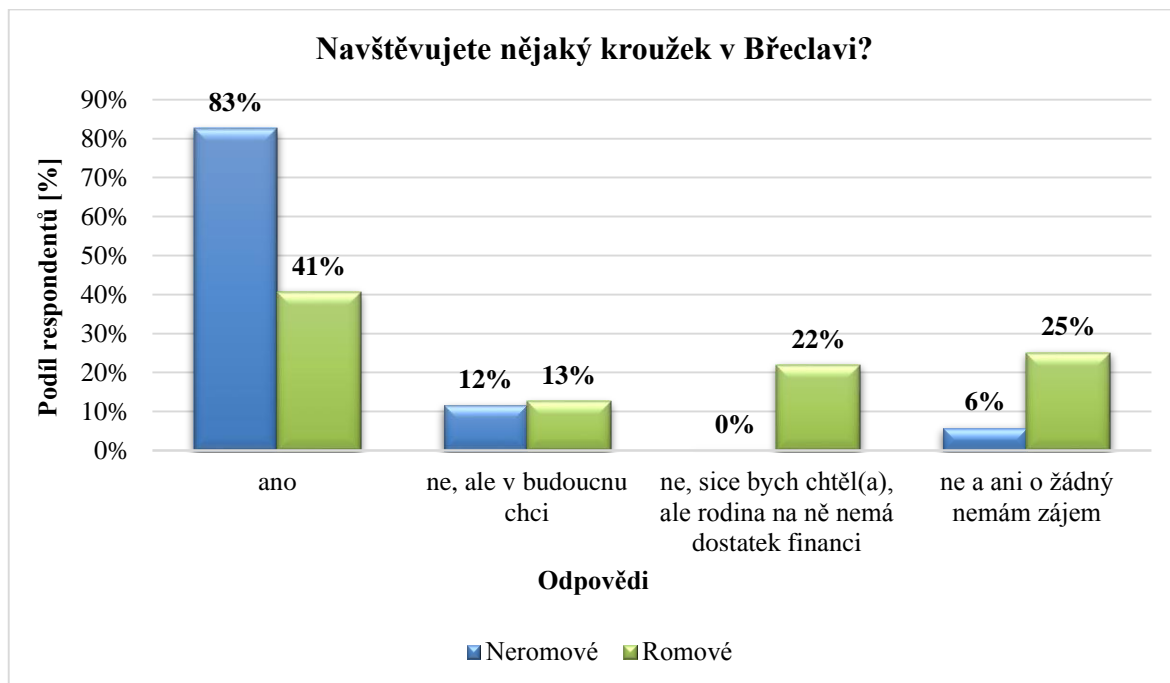
Otázka č. 9 měla za úkol zjistit, kdo nejčastěji určuje, co mají žáci dělat ve volném čase. Jak ukazuje graf č. 6, byly zjištěny velmi podobné výsledky u romských i neromských žáků. Četnost, v tomto případě většina odpovědí, napovídá, že většinou si určuje volbu aktivit respondent sám a na druhém místě mu volný čas ovlivňují rodiče. Zatímco ani jeden romský žák nevedl, že by mu volbu volného času určovali přátelé, u neromských tomu tak bylo v 11 % odpovědí.

Graf č. 6 Činitelé určující výběr volnočasových aktivit

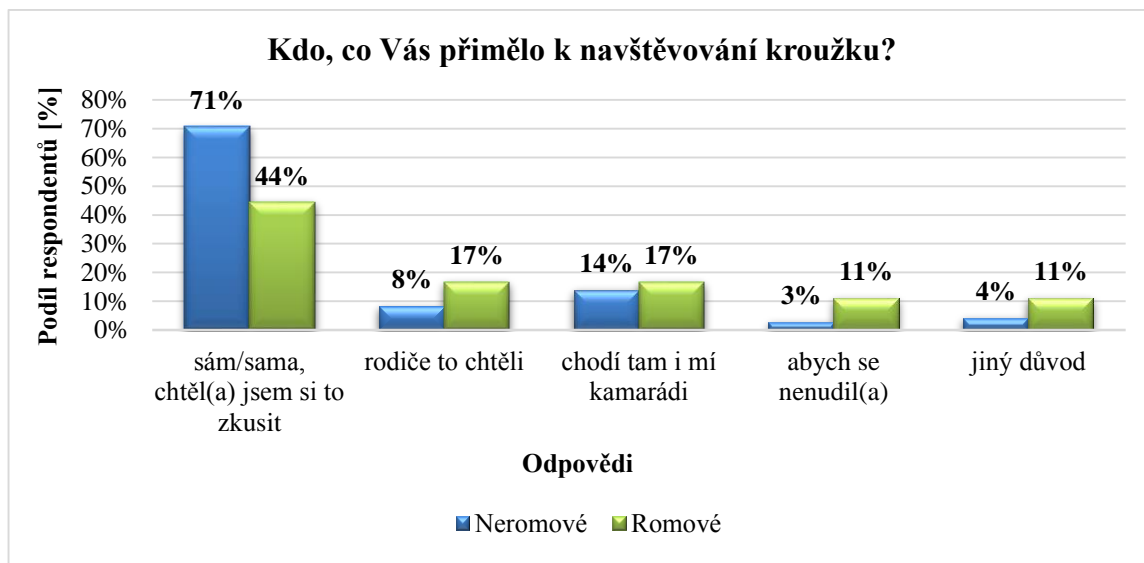
V otázce č. 10 jsme se již zaměřili na dotazování, zda respondenti navštěvují nějaký kroužek. Dále nás v této otázce zajímal důvod, pokud žáci žádný kroužek v Břeclavi nenavštěvují. Nabídnu tři možná vysvětlení. Odpověď „ano“, tedy, že kroužek navštěvují, označilo 83 % neromských a 41 % romských žáků, což je více než poloviční rozdíl. Možnost odpovědi „ne, ale v budoucnu chci“ zadrželo 12 % neromských a 13 % romských žáků. U neromských dětí se nevyskytla ani jedna odpověď v tom smyslu, že by rodina neměla dostatek financí na kroužek, romští žáci tuto možnost označili ve 22 % odpovědí. Nevíme, zda všichni odpověděli pravdivě. Pokud budeme předpokládat, že ano, je zajímavé, že romští žáci tuto možnost zadrželi. Znamenalo by to totiž, že již v tomto věku mají obecný přehled o finančních prostředcích rodiny.

Nezájem o jakýkoli kroužek mělo pak 6 % neromských a 25 % romských dětí. Je tedy otázkou, proč toto procento žáků nemá zájem o žádné kroužky. Odpovědi na otázku jsou graficky znázorněny v grafu č. 7.

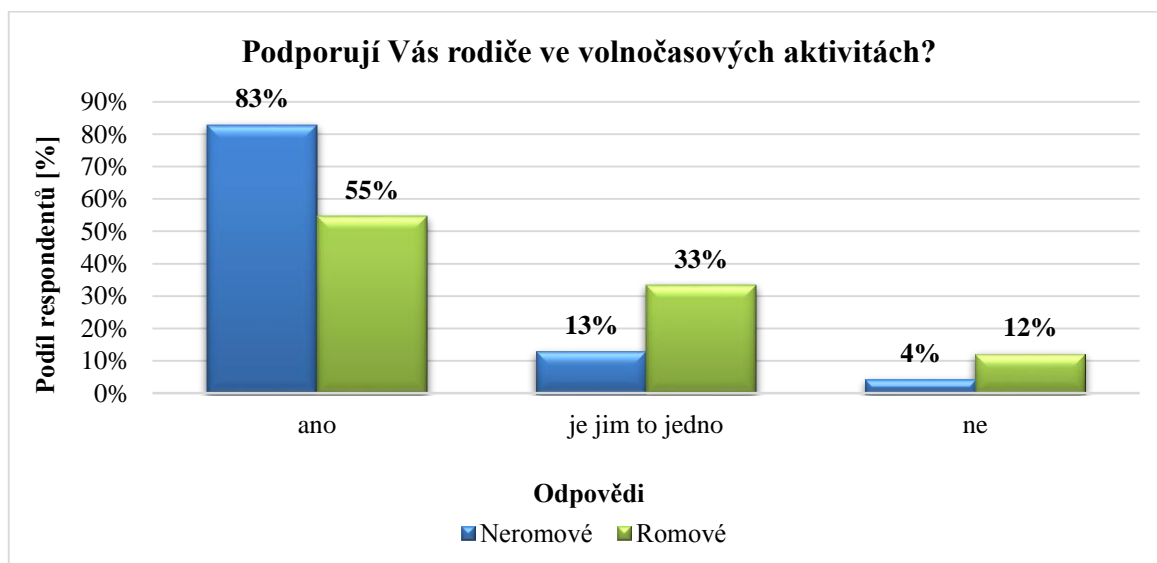
Graf č. 7 Navštěvujete nějaký kroužek v Břeclavi?

Na otázku č. 11 odpovídali pouze ti respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že v Břeclavi navštěvují nějaký kroužek, což bylo 57 neromských a 13 romských respondentů. Bylo také zatrháváno více odpovědí, nejčastěji neromské děti uvádějí, že se rozhodly samy, „neboť si to chtěly zkusit“ (71 %), dále na druhém místě byla odpověď se 14 %, že děti začaly chodit do kroužku, jelikož ho navštěvují i jejich kamarádi. Na dalším místě jsou důvodem rodiče, a to v 8 % případů. Dále 3 % respondentů navštěvují kroužek, aby nebyla nuda. U romských dětí se rozhodlo samo 44 %, shodně pak byly označeny odpovědi (17 %), že je přiměli k návštěvě rodiče nebo kamarádi. V této otázce také respondenti označili jiný důvod, ovšem všichni odůvodnili, že kroužek nenavštěvují, došlo tedy zřejmě k nepochopení otázky a v zadání mohlo být zmíněno, že tato otázka je určena pouze žákům, kteří navštěvují kroužky. Konkrétně šlo o 4 % neromských a 11 % romských žáků. Grafické znázornění odpovědí na tuto otázku lze vidět v následujícím grafu č. 8.

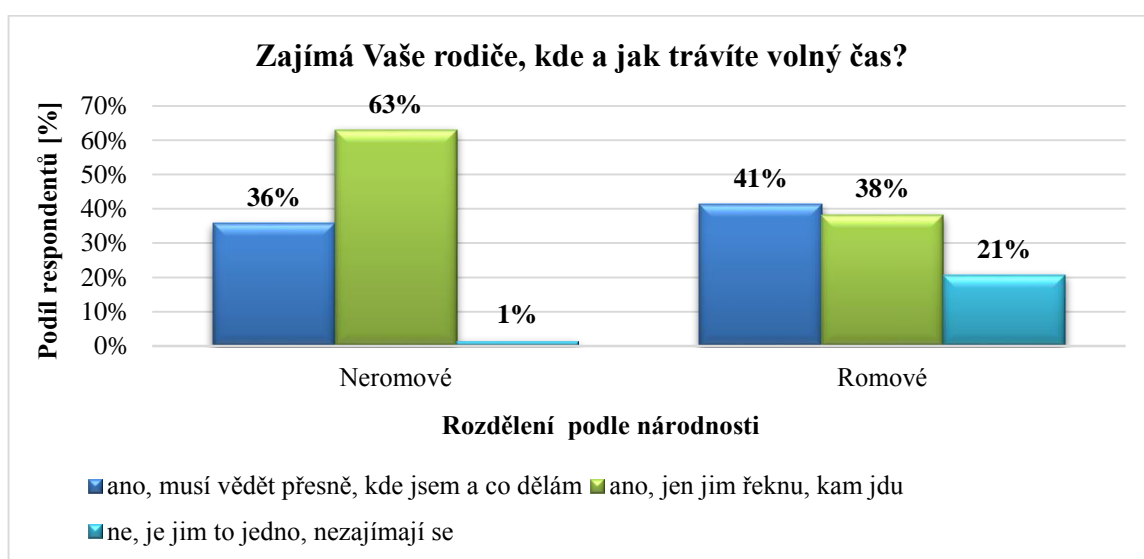
Graf č. 8 Důvod navštěvování kroužků žáky

Otázka č. 12 zkoumá podporu rodičů ve volnočasových aktivitách. Na výběr byly tři možnosti, v každém dotazníku byla tato otázka zodpovězena. Výsledky bychom mohli interpretovat tak, že ve většině romských i neromských odpovědí převládá názor, že rodiče své děti ve volnočasových aktivitách podporují. U romských jde o 55 % a u neromských o 83 % rodičů, vyšší procento je u romských rodičů (33 %), kterým „je to jedno“, na rozdíl od neromských, kdy tuto možnost označilo 13 % neromských dětí. O jasné nepodpoře ze strany rodičů se pak vyjádřila 4 % neromských a 12 % romských respondentů. Vše je zobrazeno v následujícím grafu č. 9.

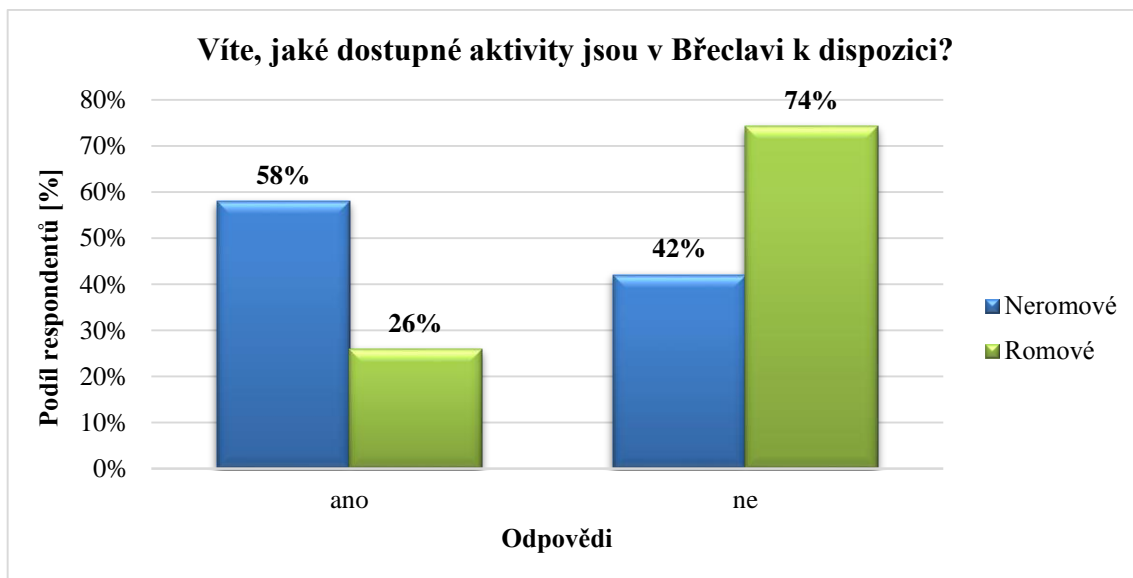
Graf č. 9 Podpora rodičů ve volnočasových aktivitách

Také otázka č. 13 je zaměřena na rodiče. Ptáme se v ní respondentů, zda jejich rodiče zajímá, jak děti tráví svůj volný čas. Na grafu č. 9 můžeme vidět, že je větší procento u romských dětí, přesněji 41 %, kdy rodiče musejí přesně vědět, kde jejich děti jsou a co dělají. Je to více oproti neromským rodičům, kteří tyto informace požadují od svých dětí v 36 % případů, více jim stačí pouze sdělení, kam jejich potomek jde (63 %). O tom, že se rodiče vůbec nezajímají, kde a jak jejich děti tráví volný čas, se vyjádřilo celých 21 % romských a pouhé 1 % neromských dotazovaných. Toto procento u romských odpovědí je vyšší, než bylo na začátku předpokládáno, zejména pokud vezmeme v potaz nižší věk výzkumného souboru.

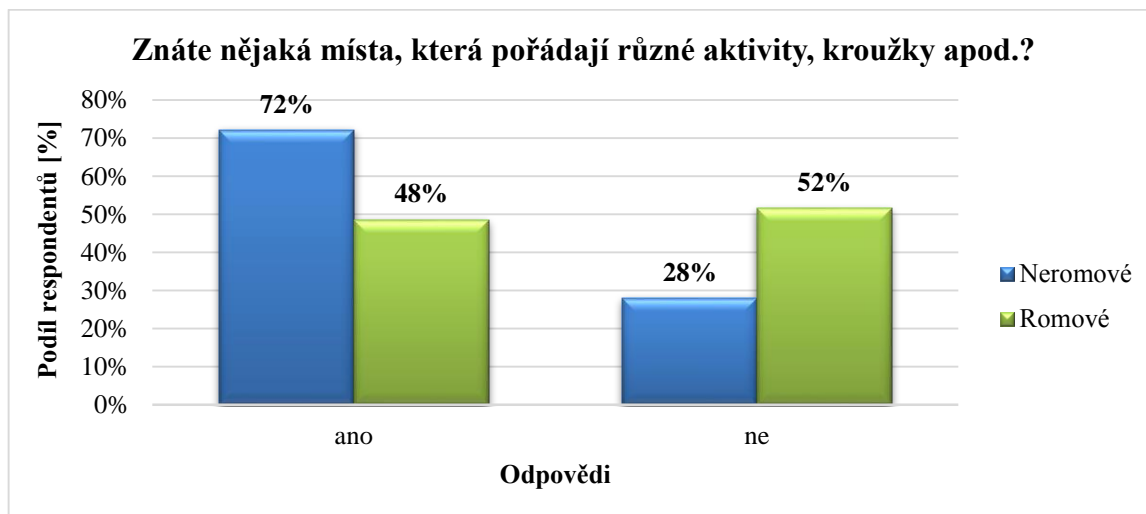
Graf č. 10 Zájem rodičů o volný čas svých dětí

Otázka č. 14 byla nástrojem ke zjištění, zda mají žáci přehled o dostupných aktivitách v Břeclavi. Zatímco u neromských dětí ví o místech pro volnočasové aktivity 58 % z nich, u romských je těchto odpovědí méně, zhruba 26 %, jak můžeme také vidět v následujícím grafu č. 11, kde je vše přehledně zobrazeno. Mohli bychom z tohoto vyvodit, že romští žáci nevědí o možnostech volnočasových aktivit a tím pádem je také nevyužívají.

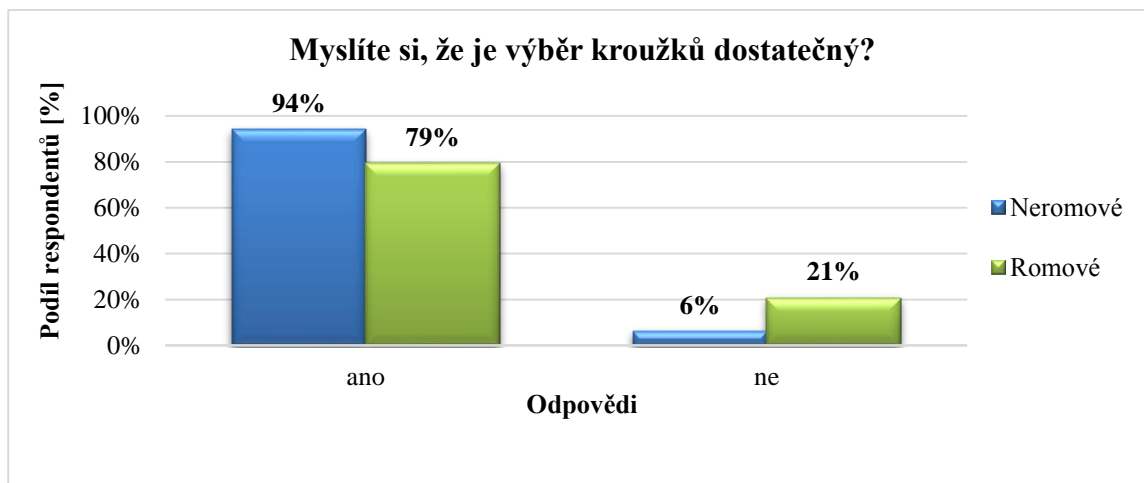
Graf č. 11 Jaké jsou dostupné volnočasové aktivity

V otázce č. 15 sice téměř polovina romských respondentů uvedla, že znají nějaká místa pro různé aktivity, drtivá většina z nich uvedla pouze, že „asi“ IQ Roma servis, o. s., a o žádných jiných nevěděli, proto jsou pro nás pravděpodobně více relevantní výsledky z otázky předešlé.

Graf č. 12 Znalost míst pro volnočasové aktivity

Vyhodnocení otázky č. 16 vedlo jednoznačně k názoru, že neromským žákům se zdá výběr nabízených kroužků dostatečný. Romští žáci o tom v 21 % odpovědi nejsou přesvědčeni a na tuto otázku odpověděli „ne“. I tak je jich spokojeno s nabídkou 79 %.

Graf č. 13 Dostatečná nabídka kroužků v Břeclavi

Otázkou č. 17 jsme dali respondentům možnost vyjádřit se k otázce, zda jim v Břeclavi nějaké kroužky chybějí, co by se mohlo zlepšit a podobně. Většinou žáci tuto možnost nevyužívali a na otázku neodpověděli. Pouze 3 romští respondenti uvedli nějakou odpověď, a to, že jim chybí v Břeclavi kurzy vaření, balet a více romského folkloru.

Neromské děti do této odpovědi napsaly také více folkloru, dále pak lezení, jízdu na čtyřkolkách, více atletiky a pěveckých sborů, absenci amerického fotbalu, pozemního hokeje, paintballu a parkouru, také pak nedostatek kroužků boxu a tenisu. Jeden respondent uvedl, že by si přál větší dostupnost kroužků.

Otázka č. 18 byla závěrečná a jen okrajově jsme se v ní zajímali o toleranci v kroužku s dětmi i jiných národností. V obou skupinách respondenti v naprosté většině odpovídali, že by jim přítomnost dětí jiné národnosti v kroužku nevadila, odmítavě se vyjádřilo 12 % romských a 9 % neromských žáků. Celkově se jednalo o 10 respondentů.

5.2 Interpretace dat

Před samotnou interpretací výsledků je třeba zmínit, že je možné, že data z dotazníkového šetření mohou být ovlivněna strukturou neromských, zejména ovšem romských žáků, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili. Nedařilo se nám totiž získat data také od Romů, kteří žijí ve výrazně sociálně vyloučených lokalitách. Více dat jsme tedy získali od integrovanějších žáků.

Získaná data proto nemůžeme zevšeobecňovat a vztahovat na všechny romské a neromské žáky. Z uvedených poznatků získaných z dotazníkového šetření vyplývá, že rozdíly mezi výsledky romských a neromských žáků nejsou natolik odlišné, jak bylo na začátku odhadováno. V některých případech byl rozdíl mezi skupinami jen několik procent.

Určité výsledky byly předpokládány. Kupříkladu ve zjištění, že romské děti tráví nejčastěji svůj volný čas venku s kamarády a neromské doma nebo, jak uvedlo jen o 6 % méně respondentů, venku s kamarády.

Domnívali jsme se ovšem, že romské děti budou mít větší přehled o nabídce kroužků a volnočasových aktivit, než nakonec uvedly. To se může v dalších letech stát jednou z příčin přemíry nevyužitého volného času, nudy a posléze vzniku nežádoucích patologických jevů, jakými jsou např. záškoláctví, kouření, drogy, různé krádeže a kriminalita celkově.

Je nutné podotknout, že romské děti musejí chtít a mít o kroužky zájem. Je na místě také podpora rodičů. Ti by se měli zajímat, kde a jak jejich dítě svůj volný čas tráví. Z analýzy dat vyplývá, že své potomky podporuje ve volnočasových aktivitách jen zhruba polovina rodičů, což je rozdíl proti 83 % neromských rodičů. A celé třetině je jedno, jak jejich dítě tráví volný čas.

V poslední době břeclavská mládež doslova propadá tanci. Je tomu tak díky otevření mnoha tanečních studií. Stejnou informaci potvrzují i odpovědi na otázku, jakým aktivitám se věnují romští i neromští žáci ve svém volném čase. U neromských dětí tanec figuroval ve třetině odpovědí, romské děti ho uváděly až na druhém místě, spíše převládala odpověď, že nic konkrétního nedělají, spíše dělají to, co je zrovna napadne. To, jak využijí svůj volný čas, si obě skupiny dotazovaných žáků nejčastěji, v procentuální shodě, určují sami. Rodiči si nechávají řídit volný čas daleko méně respondentů.

Také práce s počítačem zaujímala přední příčky v tabulce odpovědí u obou zkoumaných skupin. Umělecké kroužky, jako zpěv a kreslení, se poměrně často vyskytovaly i u romských respondentů. Mnoho nabízených možností však nebylo romskými žáky vůbec označeno.

Návštěvnost kroužků romskými dětmi je také nižší, v dotazníku jich návštěvu kroužku přiznalo zhruba 41 %. Většina z nich dochází na kroužky do IQ Roma servis, o. s., kde je pro děti nabídka 5 druhů aktivit, jež jsou zdarma. Je tedy k zamyšlení, proč romské děti, které kroužek z finančních důvodů nenavštěvují, nevyužijí nabídky IQ Roma servis, o. s. Je pravděpodobné, že tyto žáky by zajímala jiná činnost, než ta, kterou zmíněné občanské sdružení nabízí.

5.3 Doporučení pro praxi

Jelikož nám nejsou známy žádné výzkumy na toto téma v Břeclavi, může provedené zmapování sloužit k dalšímu zkoumání uvedené problematiky. Je možno ještě více do hloubky zkoumat důvody neúčasti na kroužcích. V budoucnu by bylo vhodné také docílit toho, aby se podobných šetření zúčastnily i děti z více sociálně vyloučených lokalit.

Při dotazníkovém šetření byla zjištěna nízká informovanost romských žáků o nabídce kroužků v Břeclavi. Je třeba zejména zvýšit povědomí o možnostech využití volného času, které jsou v Břeclavi nabízeny, podnítit zájem romských dětí i o kroužky, které romské děti v takové míře nevyužívají, aby zástupci břeclavských zařízení a organizací více chodili do škol a informovali o nábořech a různých akcích.

Také by byl žádoucí příklad dobré praxe, a to v tom smyslu, že by byly osloveny romské osobnosti, například herci, zpěváci, ale také sportovci nebo vysokoškolsky vzdělaní Romové. Ti by poté na zorganizované besedě mohli prezentovat svou cestu za úspěchem a vyprávět o svých začátcích, např. v malém kroužku, kam docházeli a kde mohli rozvíjet svůj talent. Pro romské děti je velice důležité uchovat si motivaci pro dlouhodobé cíle. Dlouhodobá vytrvalost romským dětem často chybí, pokud vycházíme z teoretické části této bakalářské práce, kde je uvedena informace zmíněna.

Aktivní využívání volného času je v tomto věku totiž velice důležité. Nejen, že si dítě vstřípí aktivní způsob života již od dětství, ale naučí se také eliminovat nudu a s tím související ohrožení negativními patologickými jevy, jako jsou např. záškoláctví, kouření, kriminalita a také drogy, které bohužel v dnešní společnosti nejsou u mládeže ojedinělé.

Současná generace dětí je ovšem více pohodlná a nevyhledává sama informace, ale čeká, až jí informaci někdo poskytne. I když tento stav není ideální, je třeba jít dětem „naproti“ a často jim nabízet, jaké jsou jejich možnosti, a ubezpečovat je, že mají možnost výběru. V 21. století proto můžeme informovanost zvýšit též prostřednictvím sociálních sítí.

Za zvážení rovněž stojí nabídka kroužků pro romské děti pořádaných zdarma společností IQ Roma servis, o. s. Po průzkumu nápadů a žádostí romských, ale také neromských dětí, by se nabídka mohla rozšířit nebo pozměnit tak, aby se zapojilo více dětí a návštěvnost se zvýšila.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci jsme se věnovali mapování volnočasových aktivit romských a neromských žáků ve městě Břeclav, jelikož je toto téma stále živé a diskutované, mnohdy se v něm skrývají předsudky, že romské děti nic nedělají a podobně, proto jsme si stanovili úkol zjistit, jak tomu ve skutečnosti je.

V teoretické části jsme zmínili důležitá témata týkající se multikulturní výchovy a její důležitosti v dnešním světě. Velmi málo států je v tomto světě čistě monokulturních, je proto nezbytné klást důraz na výuku k toleranci vůči jiným národnostem a kulturám. Poté nám byly poskytnuty také informace o romské populaci a jejich charakterových zvláštностech a probrána byla rovněž problematika volného času.

Všechny získané informace nám napomohly v praktické části, kde bylo naším cílem zjistit, kde nejčastěji romští a neromští žáci tráví svůj volný čas, kdo určuje, jak svůj čas stráví a jaké volnočasové aktivity nejčastěji vykonávají. Další ze stanovených cílů spočíval v objasnění otázky, zda zmiňovaní žáci nějaké kroužky navštěvují a zda je rodiče ve volnočasových aktivitách podporují. Na 102 respondentech, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, jsme mohli tyto otázky analyzovat a dostalo se nám konkrétních výsledků.

Z našeho výzkumu vyplývá, že nabídka volnočasových aktivit je dostatečná a pestrá, jen o ní nemají romští žáci přehled, a tudíž je nevyužívají. Nedá se však říci, že by svůj čas trávili výrazně jinak než neromští žáci, v mnoha případech obě skupiny odpovídaly stejně.

Hlavním cílem a přáním není ovšem porovnávat tyto skupiny odděleně. Ideální by bylo, kdyby utvořily časem jednu velkou skupinu, kdy by romské děti hojně navštěvovaly různé kroužky spolu s neromskými kamarády. Kdyby se pro romské děti nemusela zřizovat speciální občanská sdružení a jiné organizace.

Problém soužití a nepřátelství Romů a Neromů je totiž stále přítomen a bohužel stále aktuální. A i přes poměrně velké množství odborných publikací věnovaných této problematice se stále setkáváme s nenávisť, rasismem, diskriminací a strachem z jiných kultur. Zkusme dát více prostoru komunikaci a otevřeme se porozumění specifickým jiných kultur a národností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALVÍN, Jaroslav. *Romové a volný čas: sborník z 9. setkání Hnutí R v Brně, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Kulturní a vzdělávací středisko pro romské děti a rodiče, 17.-18. října 1997*. Ústí nad Labem: Hnutí R, 1997, 155 s. ISBN 80-902-1495-9.
- [2] BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT (et al.). *Policista v multikulturním prostředí. Informační manuál Policie ČR*. Praha: MVČR, 2005. 101 s. ISBN 80-903510-1-8.
- [3] HLADÍK, Jakub, 2006. *Multikulturní výchova: Socializace a integrace menšin*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. ISBN 80-7318-424-9.
- [4] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 265 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- [5] KOMINAREC, Igor a Edita KOMINARECOVÁ. *Multikulturalita a edukácia*. Vyd. 1. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta humanitních a přírodních věd, 2005. ISBN 80-858-6672-2.
- [6] NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 223 p. ISBN 80-717-8741-8.
- [7] NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 4., doplněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1999, 129 p. ISBN 80-706-7952-2.
- [8] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie, praxe, výzkum*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2001, 211 p. Pedagogika (Prague, Czech Republic). ISBN 80-858-6672-2.
- [9] PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. [e-kniha]. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Triton, 2011, 167 s. ISBN 978-807-3875-022.
- [10] SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úvod do studia pedagogiky volného času) : [Určeno pro stud. fak. pedagog. MU v Brně]*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 183 s. ISBN 80-210-1007-x.
- [11] ŠIŠKOVÁ, Tatjana (ed). *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 188 s. ISBN 80-7178-648-9.
- [12] ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011, 130 s., [23] s. obr. příl. ISBN 978-802-4619-095.
- [13] VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. upr. a dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, 175 s. ISBN 80-8638-400-4.

- [14] WOLF, Josef. *Člověk a jeho svět*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000, 223 s. ISBN 80-246-0099-4. (lidské rasy a rasismus)

Internetové zdroje:

- [15] BŘECLAVÁNEK [online]. © 2011 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: www.breclavanek.cz
- [16] BURYÁNEK, Jan, 2005. *Práce s předsudky a stereotypy*. Praha: Člověk v tísní. In: KOLEKTIV AUTORŮ. *Interkulturní vzdělávání II*. Praha: Člověk v tísní [online]. © 2008 [cit. 2015-04-08].
Dostupné z: http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/IKV1_komplet.pdf
- [17] CIMBÁLOVÁ MUZIKA ROSÉNKA. www.charvatcanek.cz [online]. © 2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.charvatcanek.cz/index.php?id1=34&lg=cz>
- [18] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografická příručka*. www.czso.cz [online]. © 2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2013-hjxzns09ab>
- [19] IQ ROMA SERVIS O. S. [online]. © 2012 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: www.iqrs.cz
- [20] NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. www.nuv.cz [online]. © 2011-2015 [cit. 2015-04-06].
Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/318/>
- [21] SPORTUJEME SPOLEČNĚ PRO BŘECLAV [online]. © 2013-2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: www.sportujemeprobrecrav.cz
- [22] Ševčíková, Stanislava, *Sociální práce s Romy prizmatem hodnot Romů*. Sociální práce, [online]. 2003, č. 4 [cit. 2015-04-05] ISSN 1805-885X. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/index.php?sekce=2>
- [23] TANEČNÍ STUDIO N.C.O.D. [online]. © 2003-2015 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: www.ncod.cz
- [24] ZÁKLADNÍ UMĚLECKÁ ŠKOLA, www.zusbreclav.cz [online]. © 2009 [cit. 2015-04-06]. Dostupné z: <http://www.zusbreclav.info/?page=obory>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
Cit.	Citace, citováno
Č.	Číslo
ČR	Česká republika
HC	Hockey Club (Hokejový klub)
Kol.	Kolektiv
MSK	Městský sportovní klub
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MU	Masarykova univerzita
Nakl.	Nakladatelství
Např.	Například
OSF	Open society fund (Nadace)
RVP	Rámcový vzdělávací program
S.	Strana
Sb.	Sbírka
S.V.K.	Slovácký veslařský klub
Tj.	To je
TJ	Tělovýchovná jednota
Tzn.	To znamená
Upr.	Upravené
UTB	Univerzita Tomáše Bati
Vyd.	Vydání
ZŠ	Základní škola
ZV	Základní vzdělávání

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1 Respondenti rozdělení podle pohlaví.....	34
Graf č. 2 Četnost trávení volného času s rodinou – Neromové	35
Graf č. 3 Četnost trávení volného času s rodinou – Romové	35
Graf č. 4 Nejčastější trávení volného času - Neromové	36
Graf č. 5 Nejčastější trávení volného času - Romové.....	36
Graf č. 6 Činitelé určující výběr volnočasových aktivit	38
Graf č. 7 Navštěvujete nějaký kroužek v Břeclavi?.....	39
Graf č. 8 Důvod navštěvování kroužků žáky.....	40
Graf č. 9 Podpora rodičů ve volnočasových aktivitách	40
Graf č. 10 Zájem rodičů o volný čas svých dětí	41
Graf č. 11 Jaké jsou dostupné volnočasové aktivity	42
Graf č. 12 Znalost míst pro volnočasové aktivity	42
Graf č. 13 Dostatečná nabídka kroužků v Břeclavi	43

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Osobnost pedagoga volného času - schéma.....	25
Tabulka č. 2 Aktivity romských žáků	37
Tabulka č. 3 Aktivity neromských žáků	37

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P1 Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Aneta Němečková a jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati, obor Sociální pedagogika. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k mé bakalářské práci a je zcela anonymní. Prosím o pravdivé vyplnění, dotazník Vám zabere cca 5 minut. Děkuji

Otázky:

1. Pohlaví

- a. Muž
- b. Žena

2. Uveďte Váš věk a třídu ZŠ

.....
.....

3. Kým se cítíte být?

- a. Čechem
- b. Romem
- c. Vietnamcem
- d. jiným, uveďte:

4. Jaká kultura je Vám nejbližší?

- a. česká
- b. romská
- c. vietnamská
- d. jiná

5. Tráví Vaše rodina čas společně? (společné stolování, hry, komunikace, ...)

- a. ano, velmi často
- b. občas ano
- c. skoro ne
- d. vůbec ne

6. Kde nejčastěji trávíte volný čas?

- a. doma
- b. venku s kamarády
- c. v zájmovém kroužku, uveďte v jakém:
- d. jiné, uveďte:

7. Jaké aktivity nejčastěji děláte ve volném čase?

- a. atletika
- b. gymnastika
- c. fotbal
- d. hokej
- e. volejbal
- f. bojové sporty
- g. plavání
- h. tanec
- i. kreslení
- j. kurz keramiky
- k. hodiny zpěvu
- l. hra na hudební nástroj
- m. jazykové kurzy
- n. práce s PC
- o. skaut
- p. přírodovědný kroužek
- q. dobrovolní hasiči
- r. folklorní kroužek
- s. různě, co mě zrovna napadne
- t. jiné, uveďte:

8. Co byste nejraději dělal(a) ve svém volném čase, kdybyste si mohl(a) vybrat?
Prosím vypište

.....
.....

9. Kdo nejčastěji určuje, co budete dělat ve svém volném čase?

- a. sám/sama
- b. rodiče
- c. jiní příbuzní (prarodiče apod.)
- d. přátelé

10. Navštěvujete nějaký kroužek v Břeclavi?

- a. ano, uveďte jaký:
- b. ne, ale v budoucnu bych si chtěl(a) nějaký vybrat
- c. ne (sice bych chtěl(a), ale rodina na ně nemá dostatek financí)
- d. ne a ani o žádný nemám zájem

11. Kdo (co) Vás přiměl(o) k navštěvování kroužku?

- a. sám/sama, chtěl(a) jsem to zkusit
- b. rodiče to chtěli
- c. chodí tam i mí kamarádi
- d. abych se nenudil(a)
- e. jiný důvod, uveďte:

12. Podporují Vás rodiče ve volnočasových aktivitách? (tzn. kroužky, aktivní pohyb, ...)
- a. ano
 - b. je jim to jedno
 - c. ne

13. Zajímá Vaše rodiče, kde a jak trávíte svůj volný čas?
- a. ano, musí vědět přesně, kde jsem a co dělám
 - b. ano, jen jim řeknu, kam jdu
 - c. je jim to jedno, nezajímají se

14. Víte, jaké dostupné aktivity jsou v Břeclavi k dispozici?
- a. ano
 - b. ne

15. Znáte nějaká místa, která pořádají různé aktivity, kroužky apod.?
- a. ano (prosím vypište, jaké znáte)
.....
.....
 - b. ne

16. Myslíte si, že je výběr kroužků dostatečný?
- a. ano
 - b. ne

17. Jaké kroužky Vám v Břeclavi chybí? Co by se mohlo zlepšit? Prosím vypište

.....
.....
.....
.....

18. Vadilo by Vám navštěvovat kroužky, kde jsou děti i jiné národnosti?
- a. ano, vadilo
 - b. ne, nevadilo

Děkuji za Vaše odpovědi a Váš čas.